

RUKOPISNI PRIRUČNICI FRANJEVAČKOG FILOZOFSKOG UČILIŠTA U ŠIBENIKU (1699–1825)

VICKO KAPITANOVIĆ

(*Franjevačka teologija,
Makarska*)

UDK 1 : 019.912
Izvorni znanstveni članak
Primljen: 23. XI. 1994.

Pučki vjerovjesnici, franjevci, osnovali su na hrvatskom području brojna filozofska učilišta da bi pripremili svoje mlade članove za što shvatljiviji studij teologije i propovijedanje evanđelja.¹ Jedno je od takvih učilišta Licej sv. Lovre mučenika u Šibeniku nazivan i Arhigimnazij.² Učilište je, koliko se dosad zna, pravno osnovano 1699., na provincijskom kapitolu Bosne srebrene u Velikoj, pod predsjedanjem generalnog pohoditelja Ivana a S. Marco.³ Može se zaključiti da je ono djelovalo i sljedeće godine jer je provincijska skupština odlučila da nastavi s radom.⁴

¹ Općenito o franjevačkom školstvu i napose o studiju filozofije i bogoslovlja postoji bogata literatura. Velik dio važnijih radova naveden je u članku V. KAPITANOVIĆ, »Franjevci među hrvatskim narodom i njihovo prosvjetiteljsko djelovanje«, *Uloga Katoličke crkve u razvoju hrvatskog školstva* (priredili: M. Pranjić + N. Kujundžić – I. Biondić), Zagreb, 1994, 49–66. Ovdje navodim neka djela i rasprave koja se odnose na Provinciju Presv. Otkupitelja: J. BRKAN, *L'organizzazione scolastica della Provincia del SS. Redentore in Dalmazia nel Settecento*, (Pars dissertationis) Roma, 1982; J. BRKAN, »Školovanje svećeničko-redovničkih kandidata Provincije Presvetog Otkupitelja u XVIII. stoljeću«, *Kačić*, 16 (1984), 7–58. P. BEZINA, *Studij filozofije u Franjevačkoj provinciji Presvetog Otkupitelja*, Split, 1992.

² Usp. naslov objavljenih filozofskih teza u bilješci 20. i rukopis pod rednim brojem 5. (sign. 43) u ovom prikazu.

³ [...] decrevit [sc. Ioannes a S. Marco, cum consensu definitorii provincialis] conventus Budensis ac Sibenicensis sint destinati pro studio philosophiae. Franjevački arhiv Makarska. Liber archivalis in quo de origine Provinciae Bosnae Argentinae Quae olim Vicaria, demum Provincia nuncupata ac de praeclare gestis in et extra eam, a Fratribus Minoribus Ordinis S.P.N. Francisci MDCCCLXVII (Unaprijed navodim skraćeno: *Liber archivalis*), str. 20.

⁴ J. JELENIĆ, *Spomenici kulturnog rada franjevaca Bosne Srebreničke* (Documenta res gestas Fratrum Minorum Provinciae Bosnae Argentinae ab An. 1699–1835 spectantia – Monumenta Franciscana Jugoslavica I), Mostar, 1927, 5.

U sljedećim su godinama podaci o učilištu nepoznati. No, zna se da je god. 1711. ponovno određeno da se učilište »uspоставlja«, a pretpostavljalo se da će na njem biti profesor fra Ante Bašić.⁵ God. 1713. na kapitularnoj skupštini u Kreševu odlučeno je da studij u Šibeniku nastavi s radom,⁶ što bi značilo da je odluka iz 1711. stvarno provedena. Imenovanje profesora ostavljeno je na raspolaganje provincijalnom ministru, pa ne znamo tko je tada predavao na učilištu.

Vjerojatno je, zbog broja studenata i zbog raspoloživog prostora i sredstava za uzdržavanje, ubrzo došlo do promjene pa je 1714. kapitul u Đakovu odlučio da se dotadašnje filozofsko učilište pretvori u teološko, ostavivši ipak provincijalu da odluku provede u djelo kad pronade dovoljan broj studenata za studij teologije.⁷ I zaista. 1715. u Šibeniku je već djelovalo teološko učilište, a lektori su mu bili poznati Lovro Sitović i fra Ante Bandić.⁸ Sljedeće god. (1716) Bandića je zamijenio na teološkom učilištu Bernardin Nagnan, poznatiji kao Nagnanović, dok je Sitović i dalje ostao lektor.⁹ Na kapitolu u Velikoj 6. lipnja 1717. učilište bogoslovlja preneseno je iz Šibenika u Split, a u Šibeniku je ponovno uspostavljeno učilište filozofije s lektorom Antom Markovićem.

Na kapitolu u Visovcu 16. lipnja 1720. dolazi opet do promjene. Ponovno je vraćena teologija iz Splita u Šibenik, a za lektore su se natjecali nekadašnji lektori filozofije Jeronim Filipović, Ante Marković i Šimun Lalić. U isto vrijeme filozofsko je učilište premješteno u Split na Poišan (današnji kapucinski samostan), a na njemu je predavao poznati kroničar Marijan Lekušić.¹⁰ Tu se filozofsko učilište održalo tri godine (1720–1723). Nakon toga filozofsko učilište 1723. djeluje na dva mjesta, u Makarskoj gdje predaje Lovro Sitović¹¹ (1723–1724) i u Sinju gdje predaje Bonaventura Buljan.¹²

Kad je kasnije u Šibeniku 1725. umjesto dotadašnjeg provincijskog bogoslovnog učilišta osnovano opće bogoslovno učilište drugog stupnja na kojem su predavali Filipović i Marković,¹³ uza nj je djelovalo i filozofsko učilište s lek-

⁵ Liber archivalis, 82. »Quantum ad Studia [...] Pro Conventu S. Laurentii Sibenici erigitur Studium Philosophiae, cui preesse putatur P. Antonius Bassich«

⁶ Liber archivalis, str. 94.

⁷ Liber archivalis, 101; Jelenić, *Spomenici*, 11.

⁸ Liber archivalis, 104.

⁹ Liber archivalis, 109.

¹⁰ Liber archivalis, 135–136.

¹¹ Liber archivalis, 154.

¹² Liber archivalis, 163.

¹³ Liber archivalis, 166.

torom Mihovilom Gulinom.¹⁴ Ono će otada uz neke manje prekide u XVIII. st.¹⁵ djelovati u Šibeniku, i nakon što je 1735. opće teološko učilište drugog razreda podignuto na Opće učilište prvog razreda ili stupnja, do austrijske reforme školstva u Dalmaciji 1825, a otada uz veće prekide sve do 1911. godine.

Iako je filozofsko učilište u Šibeniku imalo pokrajinsko značenje, upravo njegovo susjedstvo s Općim teološkim učilištem i zajednička knjižnica davale su mu prednost pred ostalim učilištima i u znanstvenom pogledu podizale njegov ugled. To je susjedstvo očito poticajno djelovalo na profesore filozofije da se zdušnije posvete studiju kako bi uspješnije dobili natječaj za katedru bogoslovlja na generalnom učilištu te postigli jubilaciju, najviši znanstveni stupanj u franjevačkom redu, koji je te lektore u crkvenom zakonodavstvu pravno izjednačavao s doktorima¹⁶.

Za katedre Općeg bogoslovnog učilišta u Šibeniku mogli su se, u načelu, natjecati lektori iz čitavog franjevačkog reda, a klupe učilišta bile su otvorene i strancima. Ipak, zbog posebnih prilika, lektori i studenti bili su odreda s područja redovničke pokrajine u početku Bosne srebrenne, a potom Presvetog Otkupitelja. Studenti iz Italije bili su prava rijetkost¹⁷, dok su Bošnjaci i nakon podjele Bosne srebrenne više puta kao već zaređeni svećenici pohađali filozofiju u Šibeniku.¹⁸ Učilište je trajno ostalo neke vrsti zatvorenog tipa, što je lektorima filozofije olakšavalo uspon na teološke katedre.

Povijesna su vrela o filozofskom učilištu skromna pa se za razumijevanje djelovanja tog učilišta u mnogo čemu treba oslanjati na opće franjevačko zakonodavstvo i odluke provincijskog starješinstva o studiju filozofije u Provinciji Bosni srebrenoj, odnosno nakon 1735. u Provinciji Presv. Otkupitelja.

Prema tom zakonodavstvu filozofija se na franjevačkim učilištima još od XVI. stoljeća predavala tri godine. Taj se vremenski rok tražio i kroz XVIII. st. kad je u Habsburškoj monarhiji filozofski studij državnom reformom sveden na dvije godine, pa se filozofija u Šibeniku predavala godinu dana duže nego na kraljevskoj akademiji u Zagrebu. U školama se uglavnom slijedilo franjevačkog filozofa i teologa Ivana Duns Scota, što je redovito isticano i u naslovima školskih priručnika. Kako je filozofsko učilište u Šibeniku osnovano samo pet godina poslije generalnog kapitula franjevačkog reda u Rimu (1694), na kojem

¹⁴ Liber archivalis, 168.

¹⁵ Tako je 21. X. 1750. učilište filozofije, kad je samostan zbog uzdržavanja učilišta upao u dugove, premješteno u Sinj. BEZINA, *Studij filozofije*, 27–28.

¹⁶ *Chronologia historico legalis Seraphici Ordinis*, III/I, Romae 1752, 152. J. BRKAN, *L'organizzazione scolastica*, 67.

¹⁷ Tako se spominje Josip iz Verone, Liber archivalis, tabla između str 546 i 547.

¹⁸ Usp. Arhiv Franjevačke provincije Split, S/35, f. 12v.

su doneseni propisi o studiju, možemo pretpostaviti da su ti propisi, i onda kad se nisu mogli u potpunosti ostvariti, vrijedili barem kao smjernice i ideal, jer su generalni pohoditelji bez sumnje vodili računa o održavanju tih propisa.

Na filozofskim učilištima trebali su se predavati: *summulae*, logika, fizika, metafizika, animistika, učenje o nastanku i propadanju tvari i kozmologija. Teže javnih rasprava na kraju studija trebale su otada biti tiskane i javno oglašene. A profesori koji nisu zadovoljili navedenim propisima nisu mogli postati lektori teologije¹⁹. Ipak tiskanih filozofskih teza s područja Provincije Presvetog Otkupitelja sačuvao se do danas mali broj, a iz Šibenskog učilišta poznate su samo dvije.²⁰ Razlog za mali broj objelodanjenih teza svakako treba prvenstveno vidjeti u tome što je tiskanje bilo povezano s velikim novčanim izdacima jer je za nj trebalo poći u Veneciju, pa je i starješinstvo reda gledalo kroz prste na neizvršavanje zakonskih propisa.

Filozofsko, i kasnije bogoslovno, učilište bilo je nužno opskrbiti knjižnicom. God. 1711, dok je filozofsko učilište bilo tek u svojim počecima, samostan za knjižnicu još nije imao posebnu prostoriju, već su se knjige čuvale u gvardijanatu, a bilo ih je svega 316 svezaka uključujući i rukopise. Današnja knjižnica osnovana je 1772, kako se vidi iz natpisa urezanog u drvu na ulazu u knjižnicu: »Bibliotheca fon. 1772.«²¹ U knjižnici se sačuvalo dosta rukopisnih priručnika

¹⁹ *Chronologia*, III/1, 267A »Quod Philosophiae, & Artium Lector teneatur intra triennium, diebus, et temporibus in unaquaque Provincia solitis, & consuetis; legere, et absolvere integrum cursum Philosophicum, nempe Summulas, Logicam, Physicam, Metaphysicam, librosque de Anima, de Generatione & corruptione, et si tempus supersit, de Coelo, & Mundo, ac de Meteoris; faciatque cum suis Scholaribus exercitia litteraria defensionis Thesium tam per hebdomadam quam mensalium, & singulis annis, vel saltem circa finem cursus impressarum, et publice in Ecclesia cum externorum praesentia, & impugnatione defendendarum; quidquam horum praetermittentes, ad concursum pro lectura Theologica non admittantur, nec eis locus Theologiam legendi assignetur.« Usp. također F. E. Hoško, »Nastavna osnova filozofije i teologije u školama hrvatskih franjevac«, *Samostan Male Braće u Dubrovniku*, Zagreb, 1985, 205–206.

²⁰ Jedna vrlo raskošna pozivnica na javnu raspravu teza iz filozofije Jeronima Koića uz asistenciju lektora Ivana Turića tiskana na svili čuvala se donedavno u Arhivu franjevačkog samostana u Makarskoj. Objavio ju je J. Brkan (»Školovanje«, 44–45, 48–49). Naslov te pozivnice glasi: *Theoremata theologico-philosophica ad mentem Subtilissimi doctoris Ioannis Duns Scoti subtilium theologorum principis, nec non Marianae innocentiae defensoris acerrimi, tribus ex philosophiae partibus deprompta quae Admodum R. Patri Hieronimo Philippoovich a Rama [...] P. F. Ioannes Tuhurich actualis eorundem lector, D.D.D. [1736] Fotografiju teza donosi: J. BRKAN, »Povijesni pregled djelovanja Franjevačke visoke bogoslovije u Makarskoj«, *Franjevačka visoka bogoslovija u Makarskoj*. 250. obljetnica osnivanja i rada, 1736.–1986., 91. Pozivnica je danas zagubljena. – Drugi primjerak teza sačuvan je u Sumartinu pod naslovom: *Theses philosophiae ex logico critica selectae, quas publice propugnandas exprimit P. Carolus M.^o Vuscovich Ordin. Min. Observ. S. Francisci Dalmaticensis SS. Redemptoris Prov. Alumnus, et in Sibenicensi S. Laur. Mart. Lyceo Philosophiae auditor. Assistente P. Carolo Matich ibidem ordinario philosophiae lectore. Venetiis MDCCXCIV, apud Dominicum Costantini.* (Fotokopiju knjižice ustupio mi je na uvid J. Brkan na čemu mu i ovdje zahvaljujem).*

²¹ J. SOLDI, »Samostan sv. Lovre u Šibeniku«, *Kačić*, 1/1967, 81–82.

od kojih su neke pisali profesori tog učilišta, a drugi su se upotrebljavali kao priručnici na tom učilištu. Neke priručnike s tog učilišta proučavao je fra Jure Božitković i njegovi rezultati su sve do naših dana bili jedine obavijesti o tim rukopisima. Podaci o drugima izloženi su na međunarodnom skotističkom kongresu u Krakovu 1986. i njihov opis objavio sam u časopisu *Antonianum*.²² Istina, postojao je i interni katalog rukopisa, ali se malo tko njime služio. Katalog je u novije vrijeme objavio Petar Bezina i tako su rukopisi postali pristupačnijim, no ni njegov katalog nije dovoljan za potpuniju identifikaciju rukopisa. U ovom su članku nadopunjena istraživanja objavljena u *Antonianumu* i prikazani preostali filozofski rukopisi, važni za proučavanje filozofske baštine na hrvatskim prostorima.

Tekstovi inozemnih autora

Promatrajući sastav priručnika očituje se da je Šibenik kao važno učilište franjevačke provincije Bosne srebrenne, a kasnije Provincije Presvetog Otkupitelja dugo vremena bio u stjecištu strujanja filozofske misli. Strujanja su se osjećala naročito preko priručnika iz Italije. Italija je naime bila zemlja u koju su franjevci Bosne srebrenne redovito odlazili na studij dok nisu osnovali vlastito školstvo. I nakon 1735. mnogi studenti novoosnovane Provincije Presvetog Otkupitelja u Italiji su završavali svoj studij, a neki su bili i profesori na poznatim učilištima reda u Rimu, Firenci i Veneciji.

Šibenik je na taj način prikupio nekoliko filozofskih rukopisnih priručnika koje su sa sobom donijeli studenti sa studija ili lektori koji su predavali u Italiji. Većina priručnika pripada manje poznatim lektorima koji nisu tiskali djela i zbog toga su bili poznati samo u užem krugu pa je njihova uspomena nestala zbog nedostatka pisane riječi.

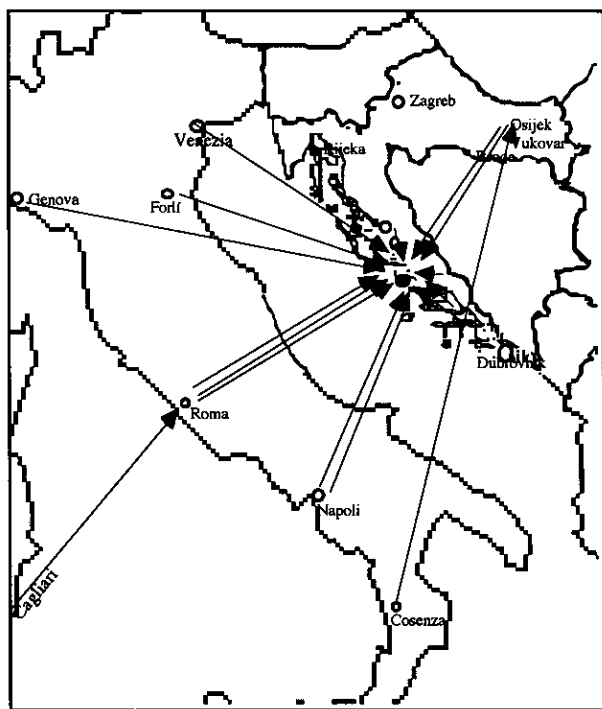
Najstariji priručnik (rkp. 126) potječe iz 1646, a prepisao ga je vjerojatno kao student u Forlíu, potomak plemićke šibenske obitelji, Ivan Ljubić.²³ Djelo sadrži dijalektiku, summule ili malu logiku i veliku logiku. Bez oznake je autora i posvećeno je nekom knezu, što se vidi iz posvetne poslanice. Kneževo je ime u tekstu zamijenjeno velikim slovom N., što dopušta zaključiti da je tekst prijepis ili prerada koja je služila Ljubićeveu nepoznatom profesoru. Profesor je taj tekst najvjerojatnije diktirao što bi se dalo zaključiti iz uobičajenih završetaka u

²² V. KAPITANOVIĆ, »Testi scotisti d'insegnamento filosofico-teologico nella Provincia del Santissimo Redentore in Croazia nei secoli XVII e XVIII«, *Antonianum*, 67 (1992), 240–304.

²³ O njemu nisam našao nikakvih podataka. Ne spominje ga ni K. Stošić u knjizi *Galerija uglednih šibenčana*, Šibenik, 1936.

studentskim predavanjima da je to studentima dovoljno znati (et haec dicta sufficiant).

Napuljsko je kraljevstvo za hrvatske franjevce bilo važno kulturno uporište. Ono je u Dalmaciji imalo i svoje konzularno predstavništvo pa je i to donekle olakšavalo kontakte. Od pet dosad poznatih rukopisa koji su iz Napuljskog kraljevstva prispjeli u knjižnice Provincije Presvetog Otkupitelja šibenska knjižnica posjeduje dva. Jedan sadrži predavanja koja je izlagao 1678. na učilištu sv. Didaka u Napulju Bonaventura Abatina (rkp. 131). Kako se radi o nedovoljno poznatom profesoru, predavanja nam mogu samo osvijetliti domet filozofskog obrazovanja s kojim su se hrvatski studenti tog doba vraćali sa studija iz Napulja.

SL. 1. PODRIJETLO INOZEMNIH RUKOPISA

Uz Abatinino djelo nalazi se i kvestija Mateja Moschelle da S. Stefano, kasnijeg generalnog ministra franjevačkog reda poznatog i kao Matheus a Messana,²⁴ pod naslovom *Quid requiritur ad universale logicum, et an detur*.²⁵ Moschellin je kratki tekst vršio utjecaj više možda zbog ugledne službe samog autora nego zbog filozofske misli. A nemamo podataka ni o tome je li taj nepoznati hrvatski franjevac ostao u vezi s kasnijim generalnim ministrom reda, nekadašnjim svojim učiteljem.

Drugi priručnik Aristotelove logike (rkp. 121) potječe s još južnije točke napuljskog kraljevstva, a prepisao ga je fra Stjepan iz Pečuha 1704. na filozofskom učilištu u Cosenzi. Rukopis je odmah nakon Stjepanova povratka sa studija morao prispjeti u ruke Marijana Lekušića dok je 1711. studirao u Osijeku kod profesora Mateja Volića. Dosada je nekritički pripisivan profesoru Voliću ili čak samom studentu Marijanu Lekušiću. Zabunu je unio sam Lekušić²⁶ kojemu književna krađa nije uznemirivala savjest čak ni u zrelijoj dobi kad je, uz neznatne izmjene, pod svojim imenom objavio djelo Krste Pejkića. No možda upravo zbog toga što ni Volić ni Lekušić nisu u svojoj sredini bili cijenjeni kao filozofski pisci ne zapaža se ni utjecaj tog rukopisa na kasnije sastavke.

Rim je oduvijek privlačio hrvatske studente. A priličan broj franjevaca i predavao je u tom gradu. Za upoznavanje filozofske misli prenesene tekstem iz Rima na šibensko učilište bez sumnje je najzanimljiviji rukopis poznatog irskog franjevca Francisa Portera (1632–1702), teologa i povjesničara prognanog engleskog kralja Jakova II. *Comentarii in octo libros physicorum Aristotelis* iz 1668. godine (rkp. 138).

Utjecaj tog rukopisa kao da se pomalo ogleda polovicom sljedećeg stoljeća u nizu rukopisa fizike, kako se može vidjeti na shematskom prikazu, sl. 2.

Kako je u susjedstvu Dalmacije Bosna misijska zemlja, neki su svećenički kandidati i svećenici iz Dalmacije studirali u zavodu Kongregacije za raširenje vjere. Nema podataka da je u ranijem razdoblju u tom zavodu živio neki hrvatski student franjevac pa su tri priručnika koja su u Šibenik prispjela s tog učilišta mogla pripadati i nekom biskupijskom svećeniku, ili su ih studenti franjevci

²⁴ Matteo Moschella da S. Stefano, poznat i kao Matheus a Messana bio je Provincijal, generalni definitor, generalni vikar i general Reda, a potom je imenovan za biskupa grada Cefalù na Siciliji. O Moschelli vidi opširnije: I. H. Sbaralea, *Supplementum et castigatio ad scriptores trium Ordinum S. Francisci IV*, Romae, 1936, 277; F. D'ANDREA, *Repertorio bibliografico dei Frati Minori napoletani*, Napoli, 1973, 136.

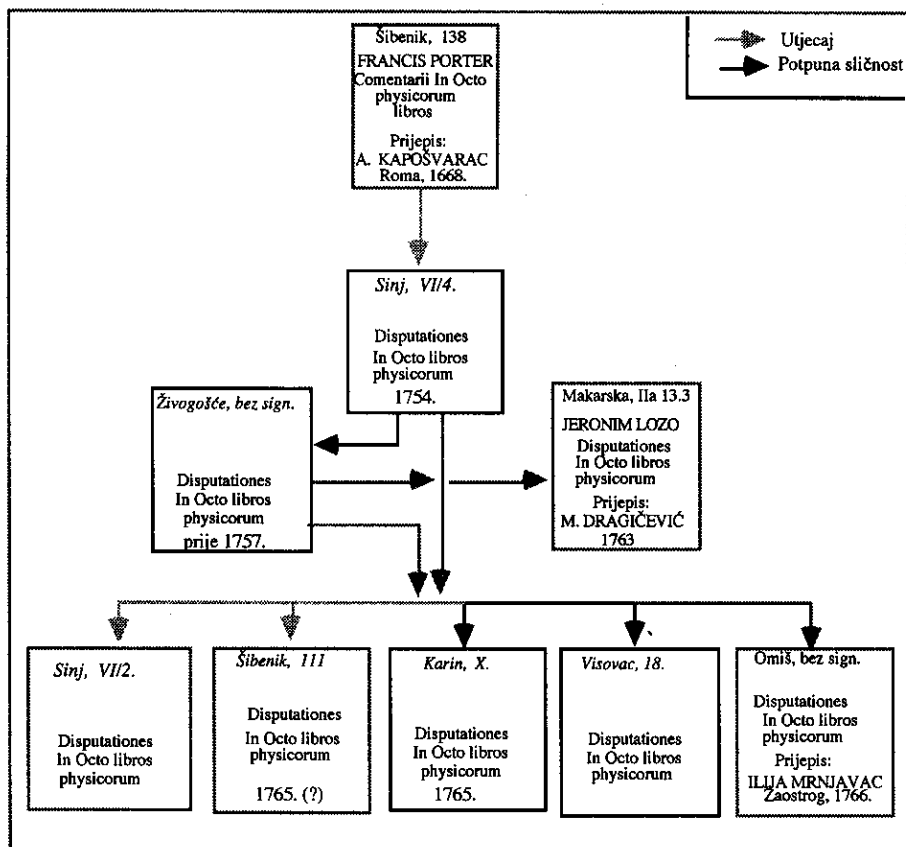
²⁵ Potpuni naslov u rukopisu glasi: *Questio ex lectore Mateo a Mesana quid requiritur ad universale logicum, et an detur*.

²⁶ Usp. rukopis naveden u ovom opisu pod rednim brojem 26 (sign. 121). Ne znam je li Hošku bio poznat ovaj rukopis. Ukoliko mu je bio poznat, što se može opravdano pretpostaviti, u Popisu rukopisa profesora visokih škola u Osijeku (*Kačić*, 11/1979, 317–339) s pravom je izostavljen.

mogli dobiti od lektora franjevaca koji su predavali na tom učilištu. Tri sveska: Logika, Metafizika i Fizika (rkp. 31–33) pripadaju lektoru Ivanu Krstitelju Chiappe, koji je u to vrijeme bio generalni prokurator jeronimovaca.

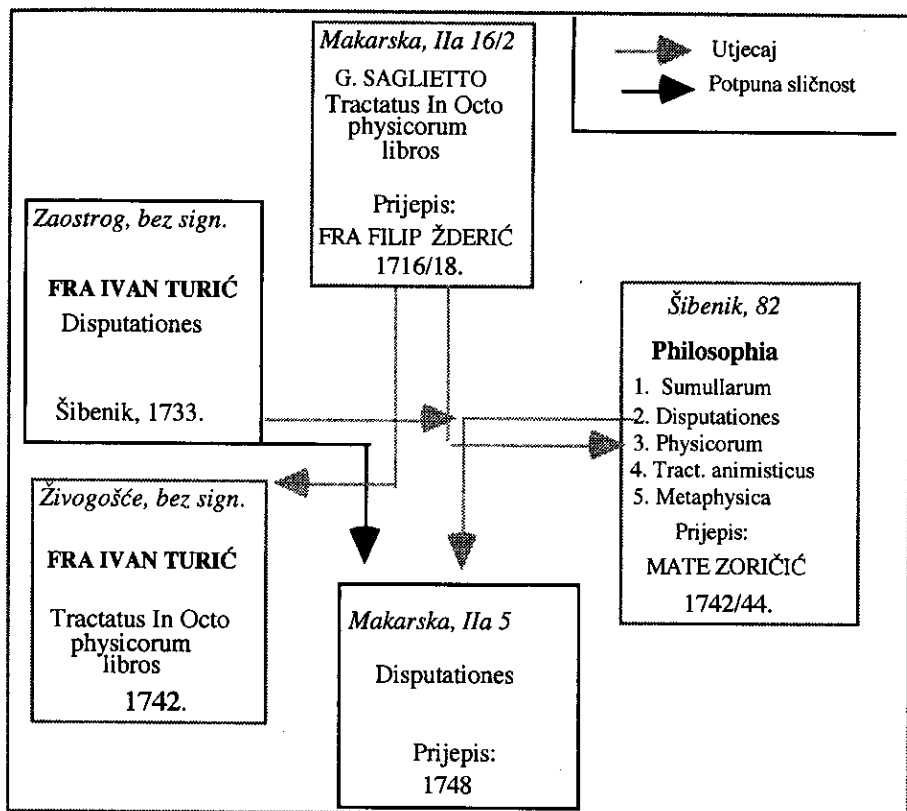
Gdje su predavali lektori Cattarisco (rkp. 70) i Claudio de Londa (rkp. 54) nije poznato.

Jedan od opširnijih filozofskih rukopisnih priručnika koji se čuvaju u Šibeniku (rkp. 89) potječe iz Genove, a pisan je 1709. godine. Nažalost, u dostupnoj mi literaturi nisam pronašao tko je tada predavao filozofiju na franjevačkom učilištu u Genovi, a isto tako ni koji je student tamo studirao da bi se moglo zaključiti na prepisivača.

SL. 2. PRIKAZ MEĐUSOBNOG UTJECAJA RUKOPISA

Drugi, nešto mlađi rukopis koji potječe iz Genove, a čuva se u Makarskoj (rpk. Ila 16) utjecao je, čini se, dosta na stvaranje priručnika u Provinciji Presv. Otkupitelja pa se jedna prerada nalazi i u knjižnici sv. Lovre u Šibeniku. Njegov autor talijanski franjevac Giuseppe Saglietto de Planis²⁷ nije poznat ni u talijanskoj literaturi, ali njegov utjecaj ili možda ovisnost o nekom zajedničkom izvoru s rukopisima u Dalmaciji izgleda očita.

SL. 3. PRIKAZ UTJECAJA RUKOPISA G. SAGLIETA

²⁷ Bio je član Đenovske franjevačke provincije. Umro je 20. kolovoza 1732. (usp. C. FICHERA, *Almae Minoriticae Provinciae Genuensis S. cordis B. Mariae Virginis necrologium*, Genuae, 1955, p. 321). Usp. V. KAPITANOVIĆ, »Latinski filozofski rukopisi u Franjevačkoj knjižnici u Makarskoj«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 18 (1992) br. 1–2 (35–36), 223; KAPITANOVIĆ, *Rukopisna i knjižna baština*, 83. b. 25.

Hrvatski franjevački autori

Profesori filozofije na šibenskom učilištu ostali su potpuno u sjeni profesora teološkog učilišta. To je i razumljivo stoga što je teološko učilište bilo na najvišoj razini učilišta franjevačkog reda pa su se i profesori različitih učilišta natjecali da dobiju katedru teologije u Šibeniku. Profesori prvih triju desetljeća nisu ostavili nikakvih filozofskih djela ili su ona zagubljena. Ukoliko je Martinoviću pripadao rukopis Francisa Portera, on kao da se zadovoljio dobrim tekstom za predavanje, bez želje da i sam stvori neko novo djelo. Pa ni Bono Benić, kasniji bosanski provincijal i kroničar, nije ostavio nikakvog filozofskog spisa.

Prvi filozofski radovi potekli su od fra Ivana Turića. Prepisivač Arhivske knjige (*Liber archivalis*) u Makarskoj nije već u XVIII. st. mogao pronaći tko su bili lektori 1733. u provinciji Bosni srebrenoj.²⁸ Rukopis koji se čuva u Zaostrogu otkriva da je Turić 1733. bio lektor u Šibeniku i da je dovršio svoju Logiku 26. rujna 1733.²⁹ Božtković, koji je jedini proučavao filozofske rukopise po franjevačkim knjižnicama i arhivima, donio je o Turiću sud na temelju rukopisa *Totius logicae compendium*³⁰ za koji sam ustvrdio da je najvjerojatnije školski tekst koji je Turić prepisao kao student.³¹ Zaostroški tekst bez sumnje je prvi Turićev istinski filozofski tekst koji je, čini se, izvršio daljnji utjecaj u dalmatinskom dijelu Bosne srebrene i kasnijoj Provinciji Presvetog Otkupitelja, utjecaj koji će daljnja istraživanja trebati osvijetliti i vrednovati njegovu filozofsku misao.

Od Jeronima Romčevića, koji je naslijedio Turića na šibenskom filozofskom učilištu, sačuvali su se samo neki teološki tekstovi³². Nije poznato ni da je Grgur Despot, koji je naslijedio Romčevića, pisao filozofske radove. Vjerojatno im je više odgovarao aktivni rad pa su zbog toga sva trojica i postala provincijskim ministrima u svojoj redovničkoj zajednici.

Tko je naslijedio Despota na šibenskoj katedri filozofije nije u potpunosti jasno. Kapitul 1743. nije pronašao prikladnog profesora ostavivši da se on naknadno pronade.³³ Je li se za to mjesto natjecao Paškal Buhovac ili je možda provincijal tu dužnost povjerio privremeno nekom drugome, nije poznato. Pre-

²⁸ *Liber archivalis*, 236.

²⁹ KAPITANOVIĆ, *Rukopisna i knjižna baština*, 68.

³⁰ J. BOŽTKOVIĆ, »Ljetopisne bilješke: 7. Turić o. Ivan kao logik (1699–1751)«, *Bogoslovska smotra*, 13 (1925) 170–171; BOŽTKOVIĆ, »Fra Ivan Turić filozof«, *Bogoslovska smotra*, 13 (1925) 501–502.

³¹ KAPITANOVIĆ, *Rukopisna i knjižna baština*, 70.

³² Vidi KAPITANOVIĆ, *Rukopisna i knjižna baština*, 132–133 i 136.

³³ U zaključcima provincijske skupštine zapisano je *providendus*. *Liber archivalis*, 354.

ma Eteroviću, koji je u Šibeniku otkrio predavanja koja je zapisao Kačićev učenik, kasniji korčulanski biskup Josip Teodošević Kosirić,³⁴ Kačić je predavao u Šibeniku 1745. godine, prema službenim spisima tada je predavao Buhovac, pa bi se Kačićeva predavanja možda mogla pomaknuti u 1743. godinu.

Buhovca je naslijedio učeni fra Josip Radman, koji je pisao hrvatski, latinski i talijanski. Njegovi su tekstovi vjerojatno propali kad su Francuzi pretvorili živogoški samostan, u kojem je Radman nekoć živio, u vojarnu, pa je Radman danas poznat samo po nekoliko svojih književnih radova koji su preživjeli nepogode.³⁵ Nedavno je pronađeno i pet sveščića njegovih teoloških predavanja *De Verbo incarnato*,³⁶ no njegov filozofski rad ostao je potpuno nepoznat. Možda bi u taj rad mogao unijeti nešto svjetla tekst javne rasprave održane 8. VIII. 1745. u benediktinskoj crkvi sv. Marije de Taurello u Splitu, za koju Bujas tvrdi da se nalazi uokvirena u splitskom kaptolskom arhivu.³⁷

Lektoru fra Grguru Fontani, čini se, treba pripisati šibenski rukopis fizike (rpk. 111), iako po svemu sudeći u njemu nema puno izvornosti.

Fra Andrija Ivičević ostao je zapažen kao vrlo sposoban čovjek, no u filozofskom radu on je zaslužan samo kao prepisivač Spajićeva djela *Tractatus in universam Aristotelis Physicam*.³⁸

Pa ni fra Jeronim Gudelj, koliko je poznato, nije ostavio nikakvih filozofskih spisa.

* * *

Uz već rečeno potrebno je dodati još nekoliko opasaka o filozofskom radu autora čija su imena povezana uz šibenske rukopise. Tako iz kataloga *Rukopisne i knjižne baštine Franjevačke bogoslovlje u Makarskoj*, koji sam objavio prošle godine, proizlazi da Bonaventura Krilić, koga je Božitković uveo u krug hrvatskih filozofa, ne može ostati u tom krugu kao izvorni mislilac jer se Krilić nije znanstveno bavio pisanjem filozofskih djela, a spis koji mu je Božitković pripisao pripada fra Pavlu

³⁴ Prema Kolendiću (Fra Pavao Posilović i njegovo »Naslađenje«, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 206, Zagreb 1915, 182) i Eteroviću (*Fra Andrija Kačić Miošić*, Dubrovnik, 1922, 22, b. 1) rukopis je bio naslovljen: *Cursus philosophicus, quem Sebenici in conventu S. Laurentii martyris Reverendus Pater Frater Andreas Miossich evangelicus concionator et sacrae theologiae lector generalis, Ordinis Minorum regularis observantiae, dictabat*. Rukopis je kasnije nestao. Prema Eteroviću ne radi se međutim o Logici o kojoj Kačić govori u svojim *Elementa peripathetica*.

³⁵ G. BUJAS, *Kačićevi imitatori u Makarskom primorju do polovice 19. stoljeća* (Grada za pov. knj. hrvatske, knj. 30), Zagreb, 1971, 27–37.

³⁶ KAPITANOVIĆ, *Rukopisna i knjižna baština*, 137.

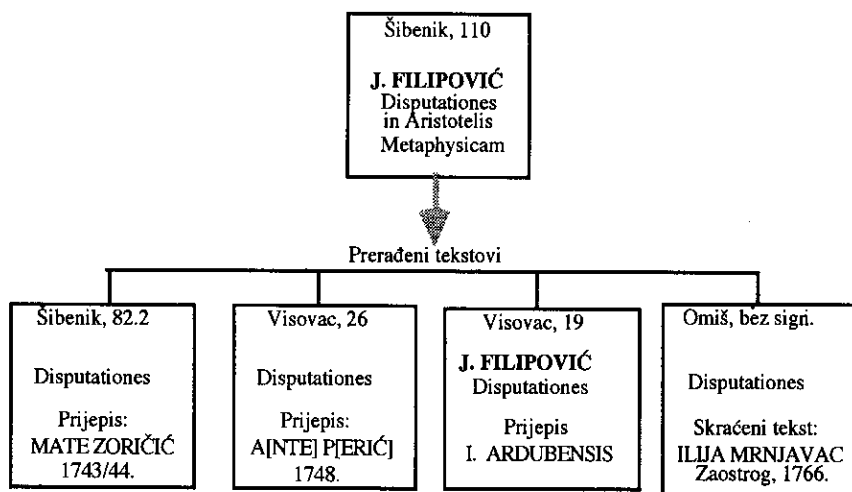
³⁷ G. BUJAS, *Kačićevi imitatori*, 34.

³⁸ KAPITANOVIĆ, *Rukopisna i knjižna baština*, 87–88.

Bujasu. Ipak, Kriliću pripada zasluga što je ispisao Bujasova filozofska predavanja jer je primjerak koji se čuva u Šibeniku (rkp. 51) nepotpun.

Potrebno je upozoriti i na utjecaj fra Jeronima Filipovića, poznatog pisca propovijedi, čiji se rukopis nalazi u šibenskoj knjižnici. Božitković koji je tragao u Šibeniku za Filipovićevim filozofskim djelima u članku o Filipoviću 1925. ne navodi ni jedno njegovo djelo.³⁹ I kasnija njegova traganja ostala su bezuspješna.⁴⁰ Tragajući ponovno u istom arhivu otkrio je Filipovićeve (?) *Disputationes in Aristotelis Metaphysicam* (rkp. 110) za koje Karlo Jurišić s pravom drži da je autor pisao »u mladim godinama, možda već kao student ili kao mladi profesor.«⁴¹ No pisao to Filipović kao student ili kao mladi lektor u Firenzi, tekst će poslužiti kao osnovica za nove prerade tokom vremena.

Filipović je bio ugledan franjevac, zanimljiv govornik i predavač; zbog toga su njegovi tekstovi i prekrajani. Prvi put je sam Filipović, čini se, prekrojio *Disputationes*. Moglo je to biti kad je bio lektor filozofije u Sinju 1742–1745.⁴² Doduše prvu preradu ne nalazimo u njegovu autografu, ali postoji u tri prijepisa, dva u Visovcu [rkp. 19 i 26] i jedan u Omišu [bez signature].

SL. 4. UTJECAJ RUKOPISA JERONIMA FILIPOVIĆA

³⁹ J. BOŽITKOVIĆ: »Ljetopisne bilješke. Filipović fra Jeronim, kao filozof-sholastik (1688.–1765.)«, *Bogoslovska smotra*, XIII (1925), 160–161.

⁴⁰ Usp. J. BOŽITKOVIĆ, »Gradivo za život i rad o. Petra Filipovića«, *Bogoslovska smotra*, 16 (1928), 515.

⁴¹ K. JURISIĆ, »O. fra Jeronim Filipović«, *Sinjska spomenica 1715–1765*, 268–269.

⁴² Liber archivalis, 344, 354, 366.

Filipovićeви rukopisi preradeni u kasnijem razdoblju potvrđuju pretpostavku da su se pojedini priručnici zadržali duže vremena u upotrebi kao pomagala na filozofskim učilištima Provincije Presvetog Otkupitelja. Najvjerojatnije je to bilo zbog toga što svaki lektor nije izrađivao vlastiti priručnik. Tako nije poznat nijedan priručnik filozofije lektora fra Josipa Radmana, Anselma Jurčevića iz Dubrovnika, Nikole iz Jajca i Franje Marketinovića, koji su predavali 1748. u Provinciji Presvetog Otkupitelja, kad je Perić⁴³ prepisivao *Disputationes*. Istina god. 1766. Bujas je upravo u Zaostrogu izradio I. svezak svog priručnika *Philosophia*, no Filipovićeve *Disputationes* ostale su i dalje cijenjene, kako pokazuje Mrnjavčev prijepis izrađen upravo na zaostroškom učilištu.

Već je Božilković upozorio na nekoliko filozofskih rukopisa Bartolomeja Ribarevića pridajući im stručnu vrijednost i uvrštavajući tako Ribarevića u krug hrvatskih filozofa. Gašpar Bujas je, više intuitivno nego istraživački, zaključio da su Ribarevićeви spisi »uglavnom predavanja što ih je slušao kao bogoslov i mladi svećenik na generalnom učilištu u Šibeniku i u Italiji«,⁴⁴ a to je nekritički prihvatio i Bezina, bez navoda Bujasova teksta.⁴⁵

Božilković je ipak bolje uočio istinu nego Bujas i Bezina iako ni on, datirajući *Cursus Philosophicus* (rkp. 92) u mladenačko Ribarevićevo razdoblje,⁴⁶ ne kaže je li Ribarević pisao to djelo kao student (1747/48) ili kao mladi profesor (1756–1759).

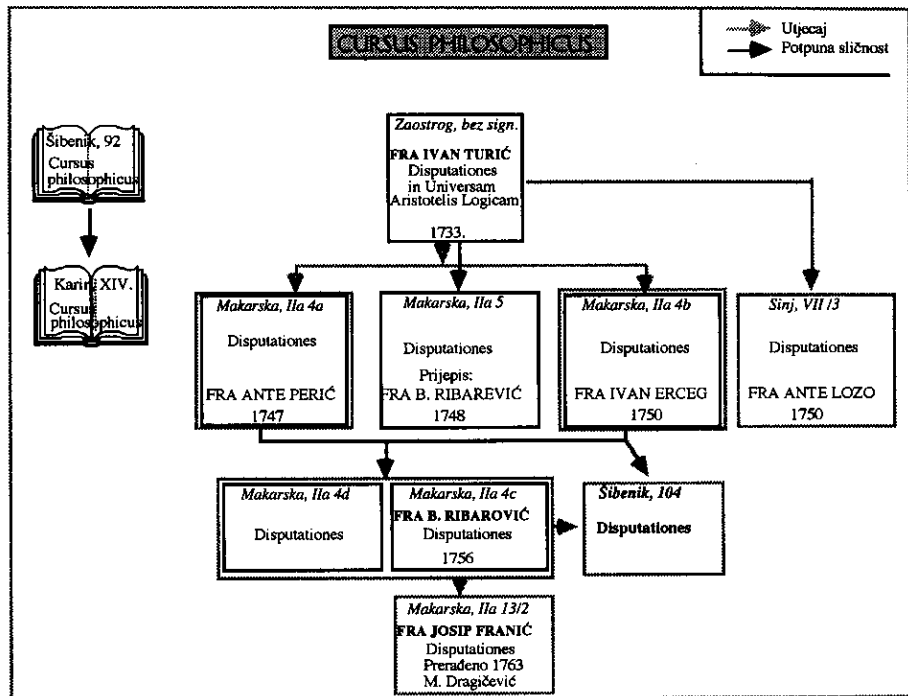
Držim da to djelo Ribarević nije prepisao kao student iz starijeg predloška, dodajući mu neke svoje značajke i na kraju ime sveca zaštitnika sv. Bartolomeja. Prema završetku djela koje je veoma slično makarskom rukopisu (IIa 4c) naslovljenom *Disputationes in universam Aristotelis Logicam*, koje je datirano 1756. godinom, kad je Ribarević bio mladi profesor, sklon sam vjerovati da je Ribarević *Cursus philosophicus* napisao u to vrijeme i da mu je služio za predavanja. No izvornost Ribarevićevih rukopisa ostaje upitna. Već je, naime, Božilković zapazio ovisnost *Disputationes in universam Aristotelis Logicam* (Makarska, rkp. IIa 4c), koje on naziva drugom recenzijom, o predlošku *Disputationes in universam Aristotelis Stagiritae Logicam* (Makarska, rkp. IIa 5) koji je Ribarević pisao kao student 1748, a koji je Božilković zbog sličnosti jednostavno nazvao prvom recenzijom.

⁴³ O Periću usp. A. CRNICA: *Naša Gospa od zdravlja i njezina slava*, Šibenik, 1939, 364, 417.

⁴⁴ G. BUJAS: »Makarski ljetopis«, *Makarski ljetopisi 17. i 18. stoljeća* (Splitski književni krug, Pisci XVII. i XVIII. stoljeća, knj. 14 [Priredio J. A. Soldo]), 248.

⁴⁵ BEZINA: *Studij filozofije* 71. b. 249.

⁴⁶ J. BOŽILKOVIĆ: »Život i filozofski rad fra Bartula Ribarovića (1724–1781)«, *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 39 (1926), 113.

SL. 5. PRIKAZ MEĐUSOBNOG UTJECAJA RUKOPISA *Cursus Philosophicus*

Uspoređivanjem rukopisa *Disputationes* iz 1748. (Makarska, rkp. Ila 5) s jednako naslovljenim rukopisom fra Ivana Turića iz 1733. koji se čuva u Zaostrogu, može se zapaziti da je to djelo istovjetno, a kako je već Božitković ustvrdio da kasniji tekst potpuno ovisi o prvoj »recenziji« (Makarska, rkp. Ila 5), mislim da se ne može govoriti o Ribareviću kao izvornom filozofu, već samo možda kao vrsnom učitelju koji je znao prenositi domete tadašnje filozofske misli.

Uz iznesene napomene kodikološki opis rukopisa, koji slijedi, trebao bi barem donekle olakšati napore budućim istraživačima povijesti hrvatske filozofije u razlučivanju i vrednovanju filozofske misli sadržane u tim rukopisima. Zbog višestrukog autorstva djela u nekim rukopisima i zbog još uvijek neriješenog pitanja autorstva većeg broja rukopisa odustao sam od bilo kakve razdiobe u kodikološkom opisu te slijedim redosljed katalogske signature. Nadam se, ipak, da će i tako skroman prikaz odškrinuti vrata budućim istraživanjima povijesti filozofske misli u Hrvatskoj.

Opis rukopisa

Sign.

12

1. GRGUR ALAČEVIĆ (?), *Ethica* [Split, 1835], 29 x 12 cm. (rkp. 12)

Sadrži dva dijela: *Opća etika* (ethica in genere) i *Posebna etika* (ethica proprie dicta).

Incipit: Prolegomenon ad Ethicam in genere. – Ethica sive Moralis, ut patet a greca voce (ἠθικὸν [pravilno ἠθικός]) e morum scientia.

Explicit:

Na kraju I. dijela: Finis semestris I. Cursus II. philosophiae, Marzo 1835. Na kraju II. dijela zapis. Finis. Del semestre II 1835. Corso II. Filosofia P. Alacevich. Venerdì 10 luglio 1835. ore am. 9, m 50. Na slobodnim listovima različite bilješke.

Uvez broširane korice. Na prvoj stranici korice potpuno izbljedio natpis od kojeg se još može nazrijeti: Philosophia P. Alacevich. Na prvom listu uz razne bilješke može se na vrhu pročitati upisano ime: Zamboni Giovanni da Rovigo.

Tko je autor rukopisa? Iz obitelji Alačević poteklo je više franjevaca. No, autorstvo rukopisa najvjerojatnije ne pripada franjevcu. Držim da je rukopis napisan prema predavanjima počasnog splitskog kanonika Grgura Alačevića (1787–1844) iz Drašnica koji je bio profesor u Asolu (Treviso) i Padovi, a potom od 1829. i profesor gramatike u splitskoj gimnaziji, pa bi prema tome čitav tekst trebalo čitati Philosophia P[rofessoris] Alacevich, ili možda Philosophia P[atris] Alacevich.

Zbog preustrojstva studija god. 1834. i 1835. nekoliko studenata Provincije Presv. Otkupitelja studiralo je na splitskoj gimnaziji, pa je rukopis mogao pripadati nekomu od njih ili ga je netko dobio od Giovannija Zambonija, čije je ime upisano na rukopisu.

2. ŠIMUN TADEJ TOMAŠEVIĆ, *Disputationes in metaphisicam* [Makarska, 1789], 27,5 x 19 cm. (rkp. 24)

24

Incipit: [Titulus:] In secundam Philosophiae partem nempe Metaphisicam prolegomena. [Textus:] Traditis, explicatis, absolutisque iis, quantum viribus pares fuerimus, quae ad artem logicam, rerumque cognitionem nos manuducere possunt, nec non disputatione scientiae sex quaestionibus distinctae, clareque propositis, explicatisque, persolutis et misis reliquis logicae disputationibus, quae vix in usu apud recentiores habeantur, quamvis apud Peripatheticos quandoque in usum invaluerint.

Djelo sadrži:

Ontologija, 569 paragrafa

Cosmologija, 210 paragrafa

Theologia naturalis, 218 paragrafa

Index

Djelo je u početku bilo sastavljeno od osam sveščića od kojih su neke signature pri vrhu još vidljive. Nedostaje četvrti sveščić Ontologije (§ 375–479). Na sedmome sveščiću upisano: *Anno a Partu Virgineo 1788*, a na osmome sveščiću godina *1789*. Na listu poslije Teodiceje precrtna bilješka: *Frater Ioannes a Podgora [Radonić] sub ferula Reverendi Patris Simonis Tadei Thoma Jsevich haec scripta obtinuit. A zatim je ostalo neprekriženo istim rukopisom: Macarschœ in Dalmatia. Sexto Idus Iunias Anno 1789.*

Tomašević je studirao u Bologni (1782)⁴⁷ i, kao mlad profesor, može se zaključiti iz natpisa, bio je strog poput starijeg Šimuna Tomaševića, provincijskog vikara Bosne srebrene koji se služio prijetnjama.⁴⁸ Imenovan je 16. V. 1789. lektorom bogoslovlja,⁴⁹ što bi značilo da mu je to bila zadnja godina predavanja filozofije. A kasnije je, čini se, bio profesor u Bologni i Veroni.⁵⁰

3. [JERONIM PALATIN], *Philosophia P. Hieronymi Palatiano a Scardona in Conventu s. Francisci Vineæ Venetiarum ab ipso spatio trium annorum tradita; nempe clericis ejusdem Ordinis, et etiam sæcularibus; incipiendo a die 1. Octobris 1804. usque ad diem 1. Novembris 1807.* 28 x 19,5 cm. (rkp. 25).

Incipit: [Titulus:] In Dei nomine amen. [Praefatio] Philosophicas disciplinas vobis optime spei iuvenes traditurus non est cur vos pluribus ad huiusce scientiae studium adducam.

Sadrži:

1. Logica

Sačuvana su 3 sveščića, 116 paragrafa nepotpuna. Sveščići bez signatura.

Incipit: Logicae caput I. [Titulus:] De definitione ac divisione [Textus:] 1. Quoniam physicae sicuti cujuslibet alterius rei non exponendae sunt leges priusquam rem aggrediamur [...]

Explicit: [deest. Opus mutilum].

⁴⁷ J. A. SOLDI: »Djelovanje franjevaca Provincije Presvetoga Otkupitelja kroz 250 godina (1735–1985)«, *Kačić*, 17 (1985), 258.

⁴⁸ F. E. HOŠKO: »Slavonsko-podunavski dio Bosne Srebrene u doba njezinih dviju dioba«, *Kačić*, 17 (1985), 119.

⁴⁹ P. BEZINA: *Studij bogoslovlje u Franjevačkoj provinciji Presvetog Otkupitelja (1735–1918)*, Split, 1993, 90.

⁵⁰ A. CRNICA: *Naša Gospa od zdravlja i njezina slava*, op. cit., 378.

2. *Physica*

Sadrži 3 sveščića signirana arapskim brojkama 1–3. Djelo je razdijeljeno na paragrafe. Sačuvani su §§ 1–198.

Incipit: [Titulus:] Ad Philosophiae Naturalis Praefatio. [Textus:] Quoniam tam perexiguus est vitae nostrae cursus, tamque vastum, et mirificum sit humanae mentis desiderium circa veritates scientificas omnes assequendas [...].

Explicit: [deest. Opus mutilum].

3. [*Metaphysica*]

3.1. [Metaphysicae pars 1^a] Ontologia.

Djelo krnje sadrži jedan sveščić na kojem je ispisan završetak ontologije §§ 121–163. Sveščić nema nikakve signature.

Incipit: [deest].

Explicit: [...] Nos autem hic Ontologiam absolventes aliam suscipimus metaphysicae partem; sit igitur: Finis Ontologiae.

3.2. [Metaphysicae pars 2^a] Institutiones Theologiae naturalis.

Sadrži 70 paragrafa.

Incipit: [Titulus:] Metaphysicae pars secunda. Theologiae continens naturalis institutiones. [Textus:] Si quid pulchrum, si quid iucundum, si quid proficuum est in universa Philosophia, id certe in naturali theologia reperitur [...].

Explicit: Et haec quoad hanc abstrasissimam materiam sufficient, cum interim propositam brevitatem sectantes huic secundae Metaphysicae parti terminum ponimus, et ad alia gradum facimus. Sit ergo

3.3 Metaphysicae pars 3^a. Psychologiae continens institutiones.

Incipit: [Titulus:] Prolegomenon. [Textus:] Postquam praecipua magisque necessaria principia in Ontologia explicavimus, postquam pariter quae de Deo ratione naturali cognosci possunt in Theologia naturali deliberavimus, nunc metaphysicis disertationibus opus complebimus de humana mente sermonem facientes quae Metaphysicae partem Psychologiam vocant philosophi omnes recentiores.

Explicit. [...] nunc igitur Metaphysicae nostrae finem imponimus, Deum interim deprecantes ut si quid male scripsimus nobis parcat quia non propter malitiam, sed propter ingenii nostri imbecilitatem hoc fecimus. Ipsi demum Omnipotenti Deo gratias agentes sit Metaphysicae finis.

4. GIOVANNIBATTISTA CHIAPPE [*Institutiones philosophicae*], 26 x 19 cm. (rkp. 30).

4/I. *Institutiones Logicae*

Incipit: Duplici vocabulo comuniter haec facultas appellari solet, Logica videlicet et Dialectica.

Explicit: Immediate inquam, non quasi ipse per se ipsum induat cogitationem huiusmodi in animam; sed quia notus phantasmatis est ab ipso tamquam ab extrinseco motore. Atque haec de logica satis ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, Deiparaquae semper Virginis Mariae ac SS. Petri et Pauli in Collegio urbano de Propaganda Fide Romae sub disciplina Reverendissimi Domini Domini Patris Procuratoris Generalis Ioannis Baptistae Chiappe Ordinis Sancti Hieronymi.

Rukopis uvezan u pergamenu. Na hrptu natpis **Ioannis Baptistae Chiappe Logica**. Naslovni list na početku i zaštitni list na kraju kodeksa istrgnuti. Paginacija izvorna. Stranice od 301 do 306 pisane s dvije nule kao 3001 itd. Paginacija ne obuhvaća 3 f. Indexa. Na kraju jedan folij prazan.

4/II. *Physica sive Scientia naturae*. 583 p. [+5 f.], 26 x 18,5 cm. (rkp. 31).

31

Incipit: [Titulus:] Praefatio. [Textus:] Eam ingredimur Phisicae partem, quae naturam corpoream contemplet, quaeque proinde illarum rerum quibus summopere commonemur, causas et proprietates investigat.

Explicit: Solent hic multi referre prolixam disertationem de metallis mineralibus et lapidibus in sinu terre progenitis; nihilominus cum philosophi quos naturalitas vocant id sibi singulariter vendicent. Legat qui vult apud istos, perpendat eorum varietatem atque presentiam, quia tunc bene intelligent. Et haec satis de his dicta sunt sub disciplina Reverendissimi Patris Procuratoris Generalis Ioannis Baptistae Chiappe Ordinis Sancti Hieronimi (!) in Collegio urbano de Propaganda Fide Romae ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, Deiparaquae semper Virginis Mariae ac Sanctorum Petri et Pauli. Finis.

Djelo je uvezano u pergamenu. Na početku i na kraju zaštitni list. Paginacija izvorna. Index nije obuhvaćen u paginaciju.

4/III. [In libros meteororum – Apendix anatomica – Institutio astronomica], 25,5 x 19 cm. (rkp. 33).

33

1. *In libros meteororum Aristotelis*, str. 74 str. [+1 f.].

Sadrži 3 sveščića od kojih je zadnji list prazan. Paginacija izvorna.

Incipit: [Titulus:] Proemium. [Textus:] Meteora sunt quedam mixta imperfecta; mixtum autem imperfectum est corpus, quod ve uno constat elemento, qualitate alterius elementi alterato (ut est glacies), quae uno constat aquae (!) ellemento duritie terrestri contracto [...]

Explicit: Primus autem metallorum defossor peribeti Jubalchain filius Lemech, qui et arte fabrili inventa usum eris, atque ferri aperuit; ideoque Genesis quarto vocatur malleator et faber in cuncta opera eris et ferri. Praeter fossilia et metalla sunt pene infinita mixtorum inanimatorum perfectorumque genera; ut vinum, lac, oleum, succus plantarum, florum et fructuum, alique liquores, quibus explanandis integra volumina non sufficerent; ideoque illa lubens omitto. Finis.

2. *Apendix anatomica*

Dva sveščića bez paginacije. 7 fol. praznih. U tekstu 5 crteža.

Incipit: Anatomia est apud medicos artificiosa partium sectio. Apud philosophos ipsa partium descriptio, ut usus et functiones earum inotescant.

Explicit: [Deest. Opus interumpitur] Caput VIII De respiratione.

3. *Institutio astronomica iuxta hypotheses tam veterum quam Copernicis et Ticonis.*

Jedan sveščić bez folijacije. Tri crteža nebeskih tijela.

Incipit: Quam Pilato astronomia, aliis plerisque veterum etiam astrologia dixeret.

Rukopis i uvez potpuno su slični rukopisu sa sign. 31.

5. KARLO MATIĆ,⁵¹ *Eclecticae Philosophiae synopsis, quam P. Carolus Matich Ordinis Minorum observantium in Archigymnasio Provinciae SS. Redemptoris huius Facultatis triennalis lector, die III. Novembris, complulare suisque auditoribus dictare incepit. Sibenici MDCCXCI. 24, 5 x 18 cm. (rkp. 43).*

43

Incipit: [Titulus:] Lector candidatis philosophiae auditoribus. [Textus:] Si, ut par est, auditores humanissimi nativam nostram scrutinemur sortem, offendemus profecto aturam nos quolibet vivente infeliciores mundo dedisse nisi rationis lumen nos decoraret:

In universam Philosophiam prolegomena, p. 5–6, § 1–4.

Philosophiae pars I sive logica, p. 7–243, § 5–557.

Incipit: 5. Logicae nomen ortum ducit a vocabulo greco logos quod latine redditur *sermonem* seu *discursum* non quidem gramaticalem, sed philosophicum significat.

⁵¹ Karlo Matić, zvan i Kujundžić, bio je iz Otavica kod Drniša. Studirao je filozofiju u Šibeniku. Više studije završio je u Italiji. Austrijska vlast nakon pada Mletačke republike imenovala ga je učiteljem u Drnišu, a god. 1806–1810. bio je definator. A. CRNICA: *Naša Gospa od zdravlja i njezina slava*, op. cit., 390.

Explicit: Atque haec sunt, quae in Logica utiliora, magisque necessaria iudicavimus, atque ad alteram philosophiae partem examinandam gradum facimus. Sit igitur

Philosophiae Pars II. seu Metaphysica. p. 244–329, § 1–173.

Incipit: 1. In priore Philosophiae parte satis abunde observavimus, undenam sanus philosophus quaecumque sua iudicia promere debeat [...]

Explicit: [deest. Interumpitur § 173]

Djelo uvezano u kartonske korice, na hrptu pojačane papirom. Na hrptu Božitkoviće natpis: P. Carolus Matić, Eclecticae Philosophiae Synopsis, Sibenici, 1791.

6. *Institutiones Metaphysicae*, XVIII. st., 23 x 16,5 cm. (rkp. 47).

47

Incipit: [Titulus:] Praefatio. [Textus:] Postquam in logicis praeceptis, quaestionibus explicandis diu versati fuimus ad praecipuas quaestiones metaphysicae, quae cum logica cognata est, tum ceteris philosophiae partibus dignitate atque utilitate prestat exponendas aggredimur [...]

Explicit: [...] quod quidem ut in hac mortali vita faciamus, dat nobis Deus omnipotens, maximus atque tandem divina attributa non in speculo et enigmate sed ut vident Beati facie ad faciem in aeternum intuemur. Metaphysicae finis.

Djelo je uvezano u kartonske korice. Izvršno očuvano i pisano čitljivo. Na hrptu izbljedio natpis: Metaphysica. Bez paginacije. Na rubu brojevi paragrafa, 1–220.

7. PAVAO BUJAS, *Philosophia ad mentem doctoris subtilis Ioannis Duns Scoti concinnata iuventutique Seraphico-religiosae S. Mariae Zaostrogii tradita, necnon sacrata Virgini Alexandrinae S. Catharinae a P. Paulo Bujas de Sebenico [A]A(rtium) LL(ectore) et [P]hilosophiae [L]e[ct]ore. [A]nno Domini MDCCLXV [1745]*. 230 x 170 mm., 47 f., (rkp. 51).⁵²

51

Incipit: [Titulus:] Oratio ad philosophiae auditores. [Textus:] Profecturi rerum philosophicarum in regionem longinquam diuturna trium annorum series momentum erit, quo ad concupitam appellamus metam ni vestram, quam potestis maximam auditores optimi admoveritis industriam. [...] – [Titulus:] Proemium. [Textus:] Cum praesenti saeculi faciem intueor, quo me vertam nescio.

⁵² Potpuno djelo sačuvalo se u dva sveska u franjevačkoj knjižnici u Makarskoj (rkp. Ila 3), 200 x 150 mm. Pars prima [1 +] 213 f pars secunda 119 f. Usp. KAPITANOVIĆ: »Testi scotisti«, 61–62.

Explicit: [In theologica re ingenium vestrum exercete meque vestri aman-
tissimum amore pergite. Bene valet. Ego enim enixe deprecans, ut memoriam
mei in orationibus vestris, in omni reliqua faciatis, hic calamum pono.]⁵³

Sačuvana su samo 4 svešćića (1, 6, 13–14) s ukupno 47 listova, bez folijacije.

Bibliografija: J. BOŽITKOVIĆ, »Ljetopisne bilješke, Bujas o. Pavao, kao filo-
zof (1739–1803)« *Bogoslovska smotra (BS)*, 13 (1925) 370–371; BOŽITKOVIĆ,
»Ljetopisne bilješke, Krilić o. Bonaventura (1749–1778)«, *BS* 13 (1925) 366–
367. Božitković pogrešno pripisuje drugi dio ovog djela prepisivaču Bonaventuri
Kriliću. V. KAPITANOVIĆ, »Testi scotisti d'insegnamento filosofico-teologico
nella Provincia del Santissimo Redentore in Croazia nei secoli XVII e XVIII«,
Antonianum, 67 (1992), 253–254. V. KAPITANOVIĆ, »Latinski filozofski rukopisi
u Franjevačkoj knjižnici u Makarskoj«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske
baštine*, 18 (1992) br. 1–2 (35–36), 205–206.

8. CLAUDIO DE LONDA (?): *Institutiones Philosophicae*, 1732–1733.
22 x 16 cm. (rkp. 54).

54

1. *Logica parva seu de Summulis*

Incipit: Studeo brevitati ideo preferi non licet [...]

Explicit: Si vobis exercitium sylogizandi nec non disputandi saepius [jedna
riječ nerazumljiva] fuerit laus Deo et Beatae Mariae Virgini haec sufficiant pro
subjecto (?) tractato. Finis Sumularum.

2. *Logica magna*

Incipit: [Titulus:] Disputatio proemialis. Ad universam Aristotelis logicam
secundum mentem Doctoris nostri Subtilissimi Ioannis Duns Scoti
Theologorum principis. [Textus:] Celebris quidem materia in praesentiarum
pertractanda [...]

Explicit: [...] adeoque ne procedamus in parum utilibus descendimus in Dei
nomine ad libros fisicorum (!). Finis Logicae.

Rukopis uvezan u kartonske korice. Bez numeracije listova. Na početku
uvezan jedan svešćić s tezama iz logike. Na predzadnjem listu tog svešćića zapis:
Incepi die 9 septembris hunc tractatum summularum Anni milesimi septingen-
tesimi trigesimi secundi sub Admodum Venerando Patre Claudio de Londa
Artium Lectore. Fr. Antonius Jurić de Stridona.⁵⁴

⁵³ Eksplicit navodim prema makarskom rukopisu (IIa 3).

⁵⁴ Najvjerojatnije se radi o fra Anti Juriću iz Rupa, koji je umro u Visovcu 15. I. 1778. u 72.
godini života.

Sveščići Sumula označeni kao Ternio primus i Ternio secundus. Prvi sveščić nosi datum pisanja die 3 novembris 1732.

Sveščići Velike logike označeni su također signaturama: Ternio primus – decimus Logicae Magnae. Uz gornji rub na drugom sveščiću Velike logike datum pisanja die 28 martii 1733; na početku četvrtog sveščića: die 20 Iunii, a na kraju istog sveščića bosanička bukvice; na desetom sveščiću datum die 6 Februarii. Na zadnjem zaštitnom listu crtež glazbene ljestvice u obliku pesnice.

Autorstvo ovim zapisima Petar Bezina pripisuje Anti Juriću.

9. JOSIP PAVIŠEVIĆ, *Philosophia mentis ac sensuum, quam Maiestati suae Deo unigenito Iesu infanti Rome in Ara Caeli, quod est in Capitolio, in praesepe adorato In rei memoriam, quod octavo Kalendas Februarias, anno a salute nostra millesimo septingentesimo quinquagesimo nono, in conspectu eius sacratissimo Deo Patri litasset hostiam pro voto consecrat Frater Iosephus Pavissevich artium lector et philosophiae lector, Mursyae MDCCIXI.* 22 x 17,5 cm. (rkp. 56).

56

Djelo uvezano u kartonske korice. Na prvom zaštitnom listu bilješka: Questa logica e stata scritta dal Padre Paolo Bujas de Sebenico.⁵⁵

10. *Philosophia eclecticico-critica mentis et sensuum, [I–III], 1775.* 22,5 x 17,5 cm. (rkp. 59–61).

59-61

10/I. *Philosophia eclecticico-critica mentis et sensuum, 1775.* (Rkp. 59).

Incipit in Dei nomine amen. Prolegomena universae philosophiae. [Textus:] Triplex in genere datur rerum cognitio. [...]

Explicit: [...] quod habitus dicat non posse sed uterque et omnis dicit posse. Et haec de logica dicta sufficiant, cedantque A.M.D.G.B.V.M.M.M.E./D.C. S.P.H. 11. Mai 1775.

Skraćenica bi se možda mogla pročitati: A(d) M(aiorem) D(ei) G(loriam) B(eatae) V(irginis) M(ariae) M(atris) M(isericordiae) E(t).D(ivae) C(atharinae). S(anctique) P.H(onorem). Aleksandrijska djevica Katarina slovila je kao zaštitnica mudroslovlja, a inicijal sveca zaštitnika mogao bi odgovarati inicijalu autora teksta ili prijepisa. No moguća su i drukčija čitanja.

10/II. *Metaphysica quae etiam pertinet ad Philosophiam mentis, 1776.* (rkp. 60).

60

Incipit: [Titulus:] Prolegomena metaphisicae. [Textus:] Praemissa logica critica traditisque in ea regulis, quibus in invenienda, diiudicanda, aliisque communicanda veritate mens humana dirigatur [...]

⁵⁵ Josip Pavišević ugledni je slavonski pisac i profesor. Usp. F. E. Hoško: »Dvije osječke visoke škole u 18. stoljeću«, *Kačić*, 10 (1978), 131–144; XI (1979), 330.

Explicit: Et haec de metaphysica sufficient, quae omnia offero meo, angelorum et omnium conditori Deo A.M.G. 12 Febr. 1776.

10/III. *Physica generalis*, (rkp. 61).

61

Incipit: [Titulus:] Physicae generalis prolegomena. [Textus:] Physica nominis sui etymon a greco vocabulo physis, natura latine, vel ut aliis placet a vocabulo

Explicit: Et haec cedant A.M.D.G.

Sva tri su sveska uvezana u kožu. Na hrptu prvoga sveska natpis *Logica*, na hrptu drugog *Metaphysica* i na hrptu trećeg sveska *Physica*.

11. *CATARISCO, Logica*, 21 x 15 cm. (rkp. 70).

70

Incipit: [Titulus:] Praefatio. [Textus:] Explicatis Summulis magistri Petri Hispani ex more nostrorum antiquorum praeceptorum relinquendo pro nunc expositionem textu Aristotelis [...]

Explicit: Finis quaestionum universalium lectoris Catharisco.

Rukopis uvezan u kartonske korice. Na hrptu izbljedio natpis *Philosophia manuscripta*. Poslije teksta na kraju knjige grčki alfabet. Za utvrđivanje moguće povezanosti ovog teksta s djelima [*Summulae (?) Petri Hispani ad mentem doctoris Subtilis [Ioannis Duns Scoti]*, i *In universam Aristotelis logicam iuxta Subtilissimi Praeceptoris mentem omnium theologorum meritissime principis*, u makarskom rukopisu 2^A 1 trebala bi daljnja istraživanja.

12. [*Repertorium philosophicum*], 21 x 15,5 cm., 116 str. (rkp. 74).

74

- I. Ex logica
- II. Ex Ontologia
- III. Ex psychologia
- IV. De brutis
- V. Ex demonologia
- VI. Ex theologia naturali
- VII. Ex Physica generali
- VIII. Ex Physica particulari
- IX. Ex ethica

Djelo uvezano u kartonske korice. Pri navođenju autora koji su pisali o pojedinim filozofskim problemima, naznačeno je i je li autor kraće ili opširnije raspravljao o dotičnom problemu. Paginacija izvorna.

13. *In universam philosophiam institutiones*, 20,5 x 14 cm. (rkp. 75).

75

Incipit: [Titulus:] Praefatio ad philosophiae candidatos. [Textus:] Quamvis magnis, multis et apudicis laboribus [...] Tekst precrtan.

Djelo sadrži:

Prolegomena in universam philosophiam, n. 1–15.

Logica, 15–115 prekida se.

Exercitationes logico-scholasticae, 1–101.

Metaphisica, [I pars sive Ontologia] die 14 Iun. anno 1780. n. 1–155.

In Psicologiam sive secundam metaphysicae partem, n. 1–420.

Apendix ad animisticam. De animabus bestiarum. 1–45.

Metaphisicae pars tertia seu Theologia naturalis, n. 1–77. nedovršeno.

Djelo uvezano u pergamenu od starijeg kodeksa na kojoj je ispisan dio teksta iz Litanija s notnim znakovima. Na kraju broja 101. bilješka: Finis Logicae die 10. Iunii 1780. a na slijedećoj stranici nekoliko imena: Lavich, Cristoforo Marcotti, Serafin, Arc. Garagnin, koji možda upućuju na Split ili Veneciju kao mjesto nastanka rukopisa.⁵⁶ Ponavljaju se brojevi 81–84 Ontologije.

14. *Scrip[ta] in phys[icam] par[ticularem]* 21 x 15,5 cm. (rkp. 79).

79

1. Libri de coelo et mundo, f. 1–24.

Incipit: Postquam egit Philosophus de libris de physico auditu sermonem statim instituit de coelo et mundo [...]

Explicit: Plura alia manerent dictanda de coeleo atque astrologum potius quam philosophum decent ideo astrologis eadem discutienda relinquens meliora aggrediar. Finis de coelo et mundo. Die 5 Ianuarii 1671.

2. Tractatus in tres libros aristotelicos de anima, 1–142

Incipit: Scientiarum nobilitatem ab ipsarum obiectis investigandam esse [...]

Explicit: Et haec ad laudem omnipotentis Dei et Beatissimae Virginis Mariae dicta de anima sufficiant. Finis.

3. Tractatus in duos libros de ortu et interitu sive de generatione et corruptione, 1–84

Incipit: Postquam Princeps philosophorum egit in Physycis de natura corporis [...]

⁵⁶ Tako je npr. Andeo Lavich, član Provincije Presv. Otkupitelja, bio rodom iz Mletaka.

Explicit: Esset hic secundum auctorum stylum dictandus Tractatus de Meteoris [...] magis proficua ac simul ad s. theologiam magis conducentia aggrediar. Finis.

4. *Tractatus in metaphysicam*, 1–59.

Incipit: Metaphysica sicuti caeteras philosophiae partes dignitate superat, ita etiam insignioribus titulis decoratur. [...].

Rukopis uvezan u kartonske korice. Na hrptu natpis Scrip. in Phys(icam) par(ticularum). Listovi su označeni za svaku raspravu napose. Zadnji sveščić uvezan naopako.

15. *Summa Logicae Aristotelis*, 20 x 15,5 cm. (rkp. 80).

80

1. *[Summulae]*

Incipit: Vera sapientia in coelis invenitur quam Deus omnipotens summeque sapiens omnia ab aeterno apertissime cognovit quia etiam sibi complacuit donum hoc tam grande [...]

Explicit: [...] et haec satis de Logica brevi. Finis.

2. *In universam Aristotelis Logicam ad mentem sotilissimi (!) Scoti.*

Incipit: [Tituli] Disputatio prima De natura Logicae. Quaestio prima Quid et quotuplex sit Logica. [Textus:] Cum sit notum apud omnes Logicae professores debere praecambula quaedam admittere, quae tamquam ardentes lucernae indicant viam [...]

Explicit: Haec de Logica ad maiorem Dei Deiparaeque gloriam Sanctorum Francisci nec non Antonii Patavini dicta sint satis.

Folijacija izvorna za svako djelo napose. Na početku crtež grba u koji je upisano D(eo) O(ptimo) M(aximo) i naslov Summa Logicae Aristotelis. Ispod toga je kasniji natpis Pert[inet] ad Bibl[iotecam] D[ivi] Lau[rentii] Sebenici. U drugom dijelu sveščići označeni velikim slovima A–S. Zadnji sveščić bez signature. Na poledini naslovnice zabilježeno: **Dominicus Persanus** Cremonensis anno Domini 1660 Apud Reverendum Patrem, Fratrem **Franciscum Mariam Bissachum** a Ferraria Ordinis Minorum in Conventu Sancti Salvatoris Cremonae. Na str. 1 Logicae crtež ljudske glave u slovu Q. Na str. 119. bilješke: Desunt plura. Absunt multa. Non pauca carent. Deficiunt non verba. Sveščići su ipak označeni redom. Na f. 14v logički kvadrat, f. 19r silogistički trokut, 19v crtež figura. Po nekim vanjskim oblicima pisanja i crtežu ljudske glave rukopis kao da ima nešto zajedničko s rkp. I1b 10/1–2 u Makarskoj franjevačkoj knjižnici.

16. *Philosophia*, 20,5 x 15 cm. (rkp. 82).

1. *Summularum compendium*

In nomine Domini incipit Sumularum (!) compendium iustamentem (!) subtilissimi doctoris beati Ioannis Duns Scoti theologorum (!) omnium principis. Proemium. [Textus:] Rerum difficilium cognitio sane quamvis (?) elevato ingenio munitum perterreret nisi aliquorum notitia faciliior tamquam via ad difficiliora attingenda preponeretur [...]

Explicit: Et haec pro huius Sumularum compendii complemento sufficiant ad laudem Dei Omnipotentis beatissimaeque Virginis genitricis Dei Mariae sine originali labe conceptae ac omnium Sanctorum. Amen. Finivi Sumulas ad 16 Martii A.D. 1743. Cepi autem ad 4^{or} Octobris A.D. 1742.

2. *Disputationes in universam Aristotelis Stagiritae Logicam*, sveščići 1–12

Incipiunt *Disputationes in universam Aristotelis Stagiritae Logicam* iuxta ideam subtilissimi praeceptoris nostri Beati Ioannis Duns Scoti, theologorum omnium principis nec non illibatissimi conceptus Deiparae immacolatae Mariae defensoris praecipui. Prelusio (!).⁵⁷ [Textus:] Tametsi in tota universitate hisce precipuae temporibus [...].

Explicit: [deest].

3. *Tractatus in Octo Physicorum libros*, sveščići 1–9.

Incipit: Spinosis explanatis difficultatibus quae in toto logicae decursu agitari solent iucundioris materia examen amplectimur [...]

Explicit: [Interumpitur Liber III De motu et infinito...]

4. *Tractatus Animisticus iuxta ineluctabilia principia Ioannis Duns Scoti Doctoris subtilissimi*, sveščići, 1–3.

Incipit: Praefatio. Cum anima sit id quo vivimus [...]

5. [ESTACHIO SAPUCH]: *Philosophia transnaturalis seu Metaphisica*, 4 sveščića.

Incipit: Dignisimam part[icular]em (?) philosophiae partem agredimur

Nedostaje četvrto poglavlje prve knjige Sumula. U drugoj polovici prvog sveščića različite bilješke iz povijesti, farmacije i formule pisama. Iz nekih od tih bilježaka koje su možda pisali Zoričićevi kolege studenti, za šalu, može se s vjerojatnošću zaključiti da je fra Mate studirao kao generalni student u samostanu sv. Anuncijate u Bologni,⁵⁸ gdje je stekao naslov propovjednika i u samostanu sv. Marije Anđeoske u Brixigelli je 1750–1753. predavao filozofiju. Na f.

⁵⁷ Izgovor riječi napisane prema diktiranju upućuje na venecijanski dijalekt.

⁵⁸ Usp. i rukopis 81. u istoj knjižnici.

12r u drugom sveščiću logički kvadrat a ispod potpis: Ego Fr. Mattheus Zoricich. Na f. 9v četvrtog sveščića tekst završava datumom prepisivanja: Finivi Sumulas ad / 16 Martii A. D. 1743. Cepi autem ad 4^{or} Octobris A:D: 1742. Na prvom sveščiću Logike natpis: ternio primus Philosophiae Aristotelis portans secum 7 questiones cum Queres et Dico, quae partes Prolog(eti)cae dicuntur, et pro principio Logicae sunt positae ab Lectore meo p(re)p(ar)atae q(u)od in pagina noto in uno loco, in mente utinam. U prvom sveščiću Logike poslije Prelusio uz Disputatio prima datum prepisivanja: Cepi scribere Philosophiam die prima Aprilis A. D. 1743., a zatim inicijali J.d. S. Nekoliko stranica poslije toga uz Conclusio I, označena godina 1742 (!). Iz drugog sveščića prologa u Logicu očito je da je tekst pisan prema profesorovu diktiranju jer se tvrdi u naslovu *ita stabilivit qui dictavit*.

Na trećem f. 7. sveščića potpis Fr. Mattheus Zoricich sequutor eiusdem classis. a na kraju istog sveščića datum prepisivanja Anno Domini 1744 Mense Junii die 14. U 8. sveščiću prikaz Porfirijeva stabla. Na polovici 12. sveščića nekoliko zanimljivih latinskih rečenica. Slijedeća dva sveščića su bez oznake, a na kraju drugoga je recept »Od kamena«. Jedan mali listić govori o tome kako se od mladosti posvetio filozofiji, dok s druge strane bilješka satirično opisuje njegov filozofski spis. Na kraju rukopisa poezija koja opisuje ukratko rimske propovjednike. Na kraju Metafizike zapis: Die undecima May scribendo Metaphysicam propria [riječ umetnuta iznad retka] ad ejus finem veni hora 8 jam elapsa, in conventu Sibenicensi. Anni Salutis 1746 ex scriptis vero Patris Joannis Andrich a Banaluka [Banjaluka] (dices ipsi da requiem aeternam), quas scriptas praescrisit in Italici in Conventu Cremnicensi. sub M.R. Pad[r]je Estachio Sapuch; An. Salutis 1720. Perlustrata nostra ac centia Metaphisicae (quamvis minime fructuose) satis instudiose, a Fratre Matheo Zoricich clerico, et studente Sacrae Theologiae, adhuc incipiente eam, sed expectante lectorum adventum, quia doctrinam ipsorum ortus jurgiorum, vocavernut ipsos Venetiam et Romam, et de posteris non sum propheta. Egho autem in Sagoria natus et villa Paulina, sub episcopatu Sibenicensi, et episcopo Carlo Donadoni, Pastore animarum Fratre Matheo Vucisonich stante in Villa Mirlovich sub civitate cliensi.

Uz Estachia Sapucha čije nam je autorstvo otkrio sam prepisivač čini se da se neki utjecaj u Zoričićevu prijepisu Logike i naročito djela *Tractatus in Octo Physicorum libros* može otkriti u istoimenom djelu G. Saglieta u Makarskom rukopisu II^a 16.2. koji počinje istim riječima.

17. *De philosophia naturali sive de physica*, 20,5 x 16 cm. (rkp. 85).

1. *De [phisico auditu] sive de Phisica et primo De octo libris Physicorum*.

Incipit: A philosophia rationali nimirum a logica Deo Dante venimus ad philosophiam naturalem [...]

Explicit: De physicis quaestionibus plura pro tempusdisquirere non licet.

2. *In libros meteorologicorum Aristotelis quaestiones compendiariae*

Incipit: Inscriptio librorum istorum desumitur a mat(eri)a ex qua fiunt omnia de quibus tractatur in his libris.

Explicit: Haec dicta sufficiant pro meteoris igneis. Finis primae partis meteorum.

Uvez u pergamenu. Rukopis oštećen od vlage. Na prvoj stranici teksta natpis: Conventus S. Laurentii M[atritiris] Sibenici. U tekstu crteži.

18. *Philosophia speculativa*, Genova, c. 1709, 20 x 14,5 cm. (rkp. 89).

89

1. *[intellectus operationes]*, p. 1–28.

Incipit Sumularum tractatus Quod sint intellectus operationes. – Intellectus operationes solum tres sunt, nempe simplex operatio, iudicium et discursus.

Haec definitio non est bona nisi definiretur quod homo sit ...

2. *Logica parva seu Tractatus Sumularum*, p. 1–70.

Incipit: [Titulus:] Liber Primus. De Terminis et eorum affectionibus. [Textus:] A cog(nitio)ne ter(mi)nor(um) incipiendum esse utile iudico [...]

3. *Logica magna seu in universam Aristotelis Logicam disputationes*, p. 71–503.

Incipit: Habita sufficienti notitia eorum que requiruntur ad bene rationandum nunc celebriores quaestiones Logicae Magnae agredimur [...]

4. *De physico auditu seu disputationes in octo physicorum Stagiritae libros ad mentem subtilissimi ac principis omnium theologorum Ioannis Duns Scoti Doctoris nostri*, p. 509–965.

Incipit [Titulus:] Proemium. [Textus:] Indefesso studio ac labore studium philosophici cursus percurentes per transitis (?) aridis et arenosis ar[d]uis, campisque spinosis dialecticae theologicae scientiam firmiter adhaesuri gradum facimus [...]

5. *Philosophia transnaturalis seu Disputationes in duodecim Aristotelis Stagiritae libros Metaphysicorum ad mentem subtilissimi principis omnium theologorum Doctoris Ioannis Duns Scoti*, p. 973–1002.

Incipit: [Titulus:] Proemium. [Textus:] Usque modo quasi immersi in m(ateri)a de rebus naturalibus sensibus quasi expositis sermone texere neces-

sarium fuit, nunc autem ad nos pigeat in terra amplius ambulare, nos erigimus super terram et super omnem ambitum aeris coeli et terre.

6. *Tractatus animisticus*, p. 1003–1085.

Incipit: [Titulus:] Disputatio prima. Proemium. [Textus:] Utilissimum Tractatum inter omnes agredimur, in quo plura pertinentia ad Theologiam discutiuntur [...]

Rukopis uvezan u pergamenu. Sveščići Logicae parvae i Logicae Magnae označeni pri vrhu prvog folija rimskim brojkama I–XXVI. (XXIV preskočen.) U nastavku *De physico auditu seu disputationes in octo physicorum Stagiritae libros* sveščići su označeni rimskim brojkama I–XV, a onda se brojenje prekida. Paginacija izvorna. Na početku djela sadržaj. Na kraju djela uvezan jedan sveščić (Questio IV De cognitione intuitiva et abstractiva) bez paginacije. Pri kraju teksta disputationes in octo physicorum Stagiritae libros (str. 965). bilješka Feci finem physices in Genua die d (!) tertia decima mense Aprilis Anno Domini Milesimo septingentesimo nono.

19. *Cursus philosophicus iuxta mentem subtilis doctoris Venerabili Ioannis Duns Scoti*. 20 x 14,5 cm. (rkp. 91).

91

[Titulus:] Liber Unicus. In quo de philosophorum etate ac doctrina per ordinem dispositis. Cap. I. [Textus:] Magnum proemium, magnum malum [...]

Explicit: Qui cum Patre et Spiritu Sancto vivis et regnas Deus per infinita aeternitatis saecula Amen.

SADRŽAJ:

Institutiones, I–XVI

Logices libri III. p. 1–104

Ontologia, 107–190

Cosmologia 191–295.

Psicologia, 296–377.

Demonologia, 377–381.

Theologia naturalis, 382–474

Physica, 475–550.

De re astronomica tractatio, 551–610

Na naslovnoj stranici natpis: Philosophia Patris Nicolai de Convalle, a ispod toga potpis prepisivača **F. Girolamo Palatiano**. Uvez u pergamenu.

20. *Cursus philosophicus iuxta mentem subtilissimi doctoris nostri B. Ioannis Duns Scoti theologorum omnium principis ac illibatissimi conceptus B.M.V. praecipui defensoris.* 205 x 150 mm., rkp. 92.⁵⁹

Incipit: [Invocatio:] In Dei nomine. Amen. [Titulus:] Incipit Cursus philosophicus [...] Proemiolum seu exhortatio. [Textus:] En agredimur iuvenes candidissimi, ita Divino disponente numine, scientiam quae philosophia appellatur; illam inquam, quam summus omnium rerum opifex protoparenti nostro Adamo misericorditer infunderat.

Explicit: Si quid rectum aut utile, quod in omni aetate sentiatis, non esse exiguum in haec tractatione, a mea industria profectum ellucescit id totum quantumcumque est, non meo ingenio sed Deo omnipotenti, Beatae Mariae semper Virginis sine labe originali conceptae, ac Divo Antonio Patavino velim auditores optimo iure tribuatis nec illorum opum in hoc tantum molliendo opere plurimum sumus experti eamque nobis non defuturam in reliquum curriculum nostri tempus etiam, atque etiam speramus.

Na listu ispred teksta bilješka: »Ad simplicem, ac nudum usum Fratris Bartholomei Ribarevich a Macarsca«, a ispred toga na poledini prvog zaštitnog lista: »All'illustrissimo ed oss(ervantissimo)mo Ser Fran(ces)co Ribarevich« – potom nadodano drugom rukom – »qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur qui locutus est per prophetas«. Možda je Franjo bio Bartolomejev otac pa bi se tekst mogao uzeti i u šaljivom smislu. U tekstu crteži logičkog kvadrata i kruga.

Bibliografija: J. BOŽITKOVIĆ, »Život i filozofski rad fra Bartula Ribarovića (1724–1781)«, *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 39 (1926) 112–118. Božitković pripisuje djelo fra Bartulu Ribareviću.

⁵⁹ Spašeno je i isto djelo iz karinske biblioteke koja je u potpunosti nastradala u domovinskom ratu (sign. XIV). Na karinskom rukopisu XIV na prednjoj strani lista koji prethodi naslovnicu pribilježena je opaska korisnika: »Ad simplicem ac nudum usum Fratris Ioannis Cnesevich a Tinninio« kojoj je potom nadodano »Nunc autem ex placito eiusdem qui supra utitur Frater Gregorius Fontana a Tinio«. Na prvom zaštitnom listu: »Utitur Frater Franciscus Santis«. – Fra Ivan Knežević (o. 1740. – Knin 13. VI. 1807) je cijelog života bio vrijedan prepisivač, osim ovog rukopisa koji je vjerojatno on prepisao i ostavio svom zemljaku fra Grguru Fontani. Bio je (1765–1766) učitelj u Šibeniku (Soldo, Samostan sv. Lovre, 79), kao mlad prepisivač je veliki dio makarskog Liber archivalis (Jurišić), u Kninu je 1773. prepisao jedan kantual (Soldo, Djelovanje) a kasnije je čini se prepisivač martirologije (Bačić, Nekrolog 170, 191). Lektor Filozofije u Šibeniku 1763–1765. Prijavljuje se na natječaj za lektora bogoslovije, koji se trebao održati 27. I. 1766, ali je odbijen jer nije navršio trogodišnje predavanje filozofije. Sljedeće godine je prihvaćen i 1768. postaje lektor teologije u Zaostrogu. God. 1773–1776. definitor je Provincije (Crnica, 340), župnik u Kninu (1780) i u Promini (1784), lektor filozofije u Kninu (1785). – Franjo Santi (Obrovac, o. 1776. – Zadar 2. III. 1808).

21. Disputationes in universam Aristotelis Logicam iuxta mentem venerabilis ac subtilis doctoris Ioannis Duns Scoti theologorum omnium principis. 104. mm 215 x 240, str. [X+] 461 [36bis], (rkp. 104).⁶⁰

Incipit: [Titulus:] Proemium. [Textus:] Postquam in logica parva sive in summulis instrumenta logicalia tamquam arma ad pugnandum ne(cessa)ria et regulas syllogisticas tamquam artem pugniandi (!), vobis dedi vosque erudivi; modo ad logicam magnam, tam[quam] ad campum pugnae (!), vos deducere intendo.

Explicit: En ista vobis sub Deiparae auspiciis satis sint de Logica magna in parte explanatas difficultates iuxta mentem nostri Subtili (!) Doctoris Ioannis Duns Scoti. Si enim in hoc opere aliquid utilitatis est ad eruditionem discipulorum id non ingenii mei, sed supremo omnium numini, qui est principium sine principio, et sine quo nihil describere velitis, et cedant ad honorem Omnipotentis dei, Deiparae Virginis Mariae, sine labe originali conceptae, Beati Patris nostri Francisci, Divi Bonaventurae, Sancti Antonii Patavini, Beatae Catharinae necnon omnium Sanctorum, et Sanctarum Dei.

Rukopis je uvezan u bijele kartonske korice. Hrnat na kojem je bio ispisan naslov Logica manuscripta oštećen. Ostraničenje izvorno.

Tko je autor ovog rukopisa i kada je napisan teško je odgonetnuti. U svojoj raspravi Testi scotisti naveo sam sedam rukopisa identičnih ili sličnih ovom djelu. Šibenskom je primjerku najbližnji makarski primjerak II.4^c.⁶¹ u završetku (*explicit*) slaže se u potpunosti s šibenskim rukopisom br. 104. Kako iz makarskog rukopisa znamo da ga je pisao fra Bartolomej Ribarević 1756. god., a tada je bio lektor filozofije u Sinju,⁶² i šibenski bi rukopis mogao pripadati nekom od Ribarevićevih studenata, ukoliko nije služio Ribareviću kao predložak za sastavljanje njegova djela. Kasnije je rukopis još jednom doživio preradu od lektora fra Josipa Franića.⁶³

Bibliografija: J. BOŽITKOVIĆ, »Ljetopisne bilješke: 3. Filozofski rad Ivana Bartula Ribarovića : 4. Perić Ivan Antun kao filozof (1725–1806); [5] Dragičević o. Mihael (1745–1790); [6] Erceg o. Ivan (1733–1793)«, *Bogoslovska smotra* 13 (1925) 162–164 367–369 369. Proučavajući gore navedene rukopise neovisno jedan od drugoga Božitković nije zapazio njihovu podudarnost, već je djelo pripisao ništa manje nego četvorici autora: Ribareviću, Periću, Dragičeviću i Ercegu.

⁶⁰ Makarska (rkp. IIa 4) pet primjeraka; Zaostrog, bez signature; Sinj, VII/3, f. 1–175. Usp. KAPITANOVIĆ: *Rukopisna baština*, 63–67.

⁶¹ Vidi o njemu KAPITANOVIĆ: »Testi scotisti«, 258, n. 15. i KAPITANOVIĆ: *Rukopisna baština*, 66.

⁶² Ne stoji prema tome, barem u potpunosti, kako sam već spomenuo, tvrdnja G. Bujasa koju bez navoda preuzima P. Bezina da su Ribarevićevi spisi: »Uglavnom predavanja što ih je slušao kao bogoslov i mladi svećenik na generalnom učilištu u Šibeniku i u Italiji.« G. BUJAS: »Makarski ljetopis«, *Makarski Ljetopisi 17. i 18. stoljeća*, 248. BEZINA: *Studij filozofije*, 71. b. 249.

⁶³ Vidi o tom KAPITANOVIĆ: *Rukopisna baština*, br. II.13.2 str. 74.

22. [IGNACIO DE SALAZAR] *Palestra veritatis sive ad rationalem aristotelis philosophiam certamina Immaculatae conceptioni Dei Matris aeterne sedis Sapientie Mariae nullius delicti reae, non proprii, non alieni, aut originis. obsequentis animi studio dicata. Authore R. Adm. P. Ignatio de Salazar, Societatis Jesu, in Calaritano⁶⁴ generalis Sardiniae universitate rhetoricae primum philosophiae nunc profesore. Anno Domini 1654. 20 x 14,5 cm., 565 str. (rkp. 107).*

107

Uvez u pergamenu. Četiri lista (prednaslovnica, naslovnica, predgovor i uvod) tiskana su, ostalo prepisano rukom. Numeracija stranica izvorna. Prijepis je završen, kako se vidi na kraju teksta, »die 14 Augusti anno 1655« poslije kojeg slijedi ime prepisivača Ioannes Maria Chartar ili Cartan. Na prvom zaštitnom listu ime prepisivača i prvog vlasnika Ioannes Maria Cartar i ime kasnijeg vlasnika Ad usum simplicem Presbyteri Ioannis Vidovich. Zatim »Ex libris Teodosii Cosferich nunc ex legato eiusdem spectat ad Bibliotecam Conventus S. Laurentii Sibenici«. Ispisana je bosanička bukvice i brojčane vrijednosti bosaničke abecede. Na prednaslovnici posveta kninskom biskupu Rojasu: All' Illustrissimo Reverendissimo Signor Signor mio Colendissimo Monsignor Royas vescovo di Tina Consigliere di Sua Maesta Cesarea ed del Re Cattolico, Vienna Austria. Na poleđini: Illustrissimo et Reverendissimo Domino Domino [prekrižena riječ mio] Patronoque Colendissimo Domino Episcopo de Royas Episcopo Tiniensi Sacrae Cesareae, nec non Regiae Catholicae Maiestatis Consiliario Intimo Viennae Austria. Na istoj stranici datum: U Rimu na 7 Giugna 1681. i zatim slijedi na hrvatskom liječnički recept. Na naslovnici: Presbyteri Ioannis Vidovich Dalmatae Sibenicensis ad usum simplicem. Na dnu naslovnice se ponavlja: Ad usum simplicem Presbyteri Ioannis Vidovich i potom izbljednula bilješka koja se, čini se, može pročitati: Emi Roma duobus Juliis in Platea Navona⁶⁵ 1689.

23. *In universam Aristotelis Logicam Introductio seu Summulae,*
20 x 15 cm. (rkp. 108).

108

[Incipit:] Ad maiorem Dei, Virginisque Matris sine labe conceptae gloriam quorum (?) nobis auspiciis semper militandum esse didicimus philosophicum iter agredimur [...]

[Explicit: ...] ad maiora enim properandum esse, quod ut ad aeternitatis [jedna riječ nerazumljiva] fiat ad auspicios nostros Deum Deiparaeque redeamus. Sumularum finis.

⁶⁴ Ispravno: Caralitano, prema Caralis = Cagliari.

⁶⁵ Rimski trg koji i danas nosi isto ime Piazza Navona.

24. [JERONIM FILIPOVIĆ (?)], *Disputationes in Aristotelis metaphisicam iuxta mentem Ioannis Duns Scoti subtilissimi principis omnium theologorum*. 20 x 13,5 cm. (rkp 110).

Incipit: Disputatio prima quae est proemialis. Quaestio 1. Qodnam sit obiectum adaequatum metaphisicae? Nota 1. quod obiectum alicuius scientiae est illud quod a scientia consideratur et est duplici complexus [...]

Explicit: [teško čitljivo].

Uvez u pergamenu. Na početku i na kraju rukopisa više zaštitnih listova. Sveščići označeni arapskim znamenkama. Rukopis nije paginiran. Na vrhu naslovnice oznaka sveščića (I) i zaziv: »In Dei nomine. Amen«. Ispod naslova: »Spes mea prima Deus, spes altera Virgo Maria. Si Christum nescis, nihil est si caetera nosis. Divus Hieronimus« Na kraju drugog sveščića bilješka prepisivača: »Frater Hieronymus a Rama Provinciae Bosnae Argentinae alumnus« i na kraju trećeg sveščića: »Frater Hieronymus a Rama«. Na zaštitnom listu ispred naslovnice kasnija Božitkovičeva bilješka: »Fr. Hieronymus a Rama, v. subscriptionem infra ante n. 3 et 4. (NB! Fr. G. Božitković)«.

Isti je tekst pojednostavljen, na mjestima proširen, a na mjestima skraćen, obrađen u rukopisu 19 i 26 knjižnice Franjevačkog samostana na Visovcu⁶⁶ i knjižnice u Omišu.⁶⁷

Omiški je rukopis pripadao Iliji Mrnjavcu, koji je kasnije umro u Omišu gdje je rukopis i ostao. Kako je 1766. kad je Mrnjavac studirao filozofiju u Zaostrogu

⁶⁶ Visovački rukopis br. 19 *Disputationes in Aristotelis Metaphisicam iuxta mentem Ioannis Duns Scoti subtilissimi principis omnium theologorum*. Označen je na hrpu br. 3087 stare signature. Naslovnica je jednaka šibenskom rukopisu 110 osim posljednje crte u kojoj piše: »Ita Divus Hieronymus Dalmata«. Na vanjskoj strani prve korice jedva čitljiv natpis, koji je upisao prepisivač: »Metaphisica P. Ioannis Ardubensis rescripta ex libello Admodum reverendi Patris Hieronymi a Rama lectoris iubilati, praedicatoris [.....et] theologi archiepiscopi Spalatensis nec non [...]«. Rukopis br. 26 u istoj knjižnici, 195 x 140 mm., 62 f. krnj je. Naslov je duži, pridodana su mu početna slova imena i prezimena prepisivača: *Disputationes in Metaphisicam Aristotelis iuxta mentem subtilissimi doctoris Ioannis Duns Scoti theologorum principis, ac conceptus illibatissimi Deiparae gloriosae praecipui defensoris feliciter incipiunt*. P[ater] F[rater] A[ntonius] P[erich] O[rdrinis] M[inorum]. Iznad naslova skraćeno I[esus] N[azarenus] † R[ex] I[udeorum] i iznad svakog slova znamenka što ukupno daje brojkju 1748. Na prva dva zaštitna lista signatura biblioteke. Na prvom zaštitnom listu bilješka: »Ad usum Fratris Antonii Perich ab insula Pharensi ordinis Minorum Regularis Observantiae Provinciae Sanctissimi Redemptoris, olim vero Bosnae Argentina«. Na nutarnjoj strani posljednje korice: »Usui inservit Fratris Antonii Perich ab Insula Pharensi«. Tekst odgovara visovačkom rukopisu br. 19 uz razliku da je nekoliko pasusa izostavljeno.

⁶⁷ Omiški rukopis, 210 x 150 mm., bez signature također je krnj. Uvezan je u bijele kartonske korice i bez folijacije. Najprije donosi *Disputationes in octo libros physicorum Aristotelis*, a tek potom *Disputationes in metaphisicam*. Ispod naslova djela bilješka: »Ad usum Fratris Eliae Margniavaz Ordinis Minorum Reli(gio)nis Observantis, Provinciae Sanctissimi Redemptoris. Studens philosophiae B. M. Virginis in coelum assumptae, Zaostrogii, anni milesimi septingentesimi sexagesimi sexti. Sacerdos in eternum.«

predavao poznati fra Pavao Bujas, nameće se pomisao da se Bujas kao mladi predavač služio Filipovićeveim tekstom preradivši ga ponešto tek tu i tamo.

25. GRGUR FONTANA, *Disputationes in octo libros phisicorum Aristotelis iuxta mentem Subtilissimi doctoris Ioannis Duns Scoti Ordinis Minorum magistri, omnium theologorum principis, nec non illibatissimi conceptus Deiparae Gloriosissimae defensoris precipui*, 20,5 x 15 cm. (rkp. 111).

111

Incipit: [Titulus:] In nomine Christi passi⁶⁸ Disputationes [...] incipiunt. [Textus:] Relictis arduis campisque spinosis peragratis ubi diu detenti fuimus in logicae videlicet difficultatibus idealibus (?) et eveluti spatiis imaginariis, en statim ingredimur, phaecunda, florida et amena naturalis philosophiae [...]⁶⁹

Uvez u kartonske korice. Na hrptu natpis Phisyca manuscripta i kasnije iznad toga nadodano ime predmnijevanog autora P. Gregorius Fontana. Na prvom zaštitnom listu natpis: *Frater Gregorius haec scripsit Fontana, ut iuvenibus in posterum non sit gloria vana.*

26. LEO A MORANO, *In universam Aristotelis philosophiam ad mentem theologorum omnium principis Ioannis Duns Scoti*, 1704. 20 x 13 cm. (rkp. 121).

121

1. *In universam Aristotelis philosophiam ad mentem theologorum omnium principis Ioannis Duns Scoti proemialis introductio*, 1704, p. 1–80.

Incipit: Frigente iam coelo hora est iam nos surgere de somno [...]

Explicit: Ultima [sc. fallacia] plurium interrogationum ad modum unius acidit (!) quando sophista plura proponit ut unum, ad quaem non nisi per plures respnsiones respondi potest, mel et fel sunt ne dulcia etc., ad quam petitionem due respnsiones aplicari debent, et mel est dulce et fel amarum et hoc satis pro falaciis. Finis Summularum.

2. *In universam Aristotelis logicam commentaria iuxta mentem Mariani defensoris Scoti*, 1704.

Incipit: Philosophia quae ab Adamo ad posteros perperisse (?) probab[i]lle (?) existimo qui (?) est primus, plures habuerit illustratores, praecipuus autem Aristoteles fuit dici sola sapientia [...]

⁶⁸ Tako počinje i makarski rukopis IIa 17. Usp. KAPITANOVIĆ: »Latinski filozofski rukopisi«, 224; KAPITANOVIĆ: *Rukopisna i knjižna baština*, 84.

⁶⁹ Sličan Incipit upotrijebljen je i u nekim drugim rukopisima. Usp. KAPITANOVIĆ, »Testi scotisti«, 257; KAPITANOVIĆ: »Latinski filozofski rukopisi«, 217 i 232; KAPITANOVIĆ: *Rukopisna i knjižna baština*, 75 i 92.

Explicit: Quaeres illusorium: Pro diademate totius logicae tam diu elaboratae quando haec omnino tam fatigiosa finem habuerunt. – Respondeo: ut (?) obedientiam obtemperatis et studentium nunc quidem, die 10 Iunii 1704. A gloria e lode della Santissima Triade, Padre, Figliolo e Spirito Santo.

Rukopis je uvezan u pergamenu. Na hrptu je vjerojatno nekoć bio naznačen naslov i možda autor djela. Potom je nalijepljena naljepnica s imenom [Marianus] Lekussich a povrh nje Božitković je nalijepio novu s natpisom: P. Matthaesus Volić,⁷⁰ *Universa logica*, Essekini 1711. Na unutarnjoj strani prve korice ex libris: »Pertinet ad bib(liothecam) D(ivi) Laur(entii) Sibenici«. Na zaštitnom listu upisano je ime, možda nekadašnjeg vlasnika, »Fr. [zatim popravljeno u P.] Felix de Venetiis, S. Spirito«, iznad kojeg je netko nadodao »vana gloria«. Slijedi zatim ime i naslov novog vlasnika rukopisa: »Pater lector Marianus Lecussich, Ordinis Minorum in Seminario archiepiscopali Spalaten-si«. Prvi dio rukopisa u kojem se nalazi djelo *In universam Aristotelis philosophiam* nema oznake ni stranica ni listova. Drugi je dio djelomično ostraničen (1–161) a djelomično numeriran prema listovima (162–225). Na f. [226–227] ubilježene su različite bilješke, a iza toga se nalazi nekoliko praznih listova. Naslovnica je izrezana i na njezinu mjestu nalijepljen krivotvoreni naslov: »*Universa logica ad mentem doctoris subtilis per me Fratrem Marianum Lecussich clericum professum Minorum Observantium Provinciae Bosnensis filium descripta sub disciplina M(ultum) R(everendi) Patris Matthei Volich lectoris eiusdemque Provinciae filii*, Essekini MDCCXI«. Ta, u početku, možda studentska igrarija, postala je ozbiljna autorska krađa koju je prihvatio, čini se, i sam počinitelj. Zamjena naslova prouzrokovala je da su kasnije i ozbiljni istraživači pripisali djelo Voliću ili čak samom Lekušiću. Nije poznat izvorni naslov djela, ali se može opravdano pretpostaviti da je Lekušić izmijenio samo vlastita imena i pripadne im službe, kao što je učinio u naslovu *In universam Aristotelis philosophiam proemialis introductio*. Izvorni naslov tog uvoda glasio je naime: »In Dei nomine. Amen In universam Aristotelis philosophiam ad mentem theologorum omnium principis Ioannis Duns Scoti. Proemialis introductio Seminarii Consentinae alumnis [vjerojatno izbrisano slovo: a] R. P. [izbrisano: Lectore Leone a Morano(?)] Ordinis Minorum de Observantia S. P. N. Francisci [izbrisano: Calabriae Citerioris] filii.« Izbrisano ime autora zamijenjeno je potom imenom Matthei Vulich, a riječi »Calabriae Citerioris« promijenjene u »Provinciae Bosnae Argentinae«. Na listu što prethodi naslovu *Logica* zapisano je: »Ego Fr. Stephanus (riječ popravljena iznad crte) a Quinque Ecclesiis clericus diaconus

⁷⁰ Matej Volić bio je profesor osječkog filozofskog učilišta (1710–1712), a potom je postao gvardijan u Aradu (F. E. Hoško: »Dvije osječke visoke škole u 18. stoljeću«, *Kažić*, 8(1976), 143). Kasnije je bio propovjednik i samostanski vikar u Budimu (1716) i predsjednik rezidencije u Temišvaru (1717). *Usp. Liber Archivalis*, 110 i 114.

Provinciae Bosnensis S. Patris nostri Francisci Assisiatis Minorum de Observantia perscripsi hanc logicam sub disciplina Reverendi P. lectoris Leonis a Morano eiusdem Ordinis, Provinciae vero Calabriae Citerioris filium meritissimum. – 1704 – F(rater) S(tephanus) a Q(ingue) Ecclesiis.⁷¹ Lektor Leo a Morano i prepisivač Stephanus a Quinque Ecclesiis (Pecs) spomenuti su na više mjesta u rukopisu. Obojica skupa spominju se npr. na str. 80 i na f. 168v e 201v; sam autor na str. 162 a sam prepisivač na f. 225v. Bilješka na f. 168. v. daje naslutiti da je prepisivanje djela trajalo čitavo vrijeme studija filozofije 1700–1704.⁷²

27. [*Institutiones philosophicae*], 19,5 x 13,5 cm. (rkp. 126).

126

Incipit: [Titulus:] Encomion philosophiae per comparisonem completam ab Epistola dedicatoria. [Textus:] Regnum quodam est philosophia Serenissime Princeps habens tot cives quot philosophos, tot urbes quot scholas, tot provincias quot sectae. [...]

1. *Dialectica*

[Titulus:] In nomine Domini Nostri Iesu Christi incipit Dialectica sive institutio bene ac recte disputandi in scientiis vera, falsaque cognoscendi Ars. Proemium Quid sit Dialectica ac Logica et quis finis ipsarum. [Textus:] Antequam ad Aristotelis interpretationem deveniamus, consulto a natura et definitione ipsius Logicae facultatis exordiar [...].

2. *Introductiones in Aristotelis logicam quae communiter summulae dicuntur.*

Incipit: Introductiones merito appellantur ea que disponunt Tyrones ad Logicam capescendam [...]

3. *Quaestiones in universam Aristotelis Logicam.*

Sectio I proemialis. De natura et obiecto logicae. [Textus:] Explicatis iam (!) introductionibus ad Logicam aquirendam pertinentibus nunc agredimur universam Aristotelis Logicam.

Explicit: In nomine Domini Amen. Gloria, laus, honor Deo creatori, gubernatori, redemptori et instructori meo. Logicae finis forlin (?) impositus 22 Julii Anno Domini 1646. a Gioanne Gliubich Dalmata Sibenicen conscriptae.

⁷¹ Fra Stjepan iz Pečuha iako u u franjevačkoj povijesti nedovoljno poznata osoba obnašao je u Provincije Bosne srebrene ugledne službe gvardijana u Đakovu (1713), magistra novaka u Iloku (1716) i Baču (1717–1722), gvardijana u Baji (1722). Usp Liber Archivalis, Makarska, str. 93, 110, 115, 124, 142.

⁷² Evo te bilješke: Ego Fr. Stephanus a quinque [tri riječi precrtane] Ecclesiis [četiri slova precrtana] scripsi hanc logicam sub disciplina A.R.P. lectoris Leonis a Morano Ordinis seraphici Assisiatis in Liceo Consentino Provinciae Calabriae Citra (!). Anno Domini N(ostri) Iesu Christi 170 anni iubilei, lubilei 1700 Romae facti.

Na kraju Questio VI. bilješka: Die 16 Iunii 1646.

Na kraju sveska uvezan tiskani list, Conclusiones L nepotpuno.

Rukopis uvezan u pergamenu. Iz pohvale filozofiji u predgovoru nameće se na prvi mah pomisao da bi djelo moglo pripadati Antunu Nakiću, kojeg je mantovski vojvoda Karlo Ferdinand Gonzaga imenovao članom skupa teologa, a koji je umro u samostanu sv. Lovre u Šibeniku, no iz datuma na kraju očito je da djelo ne pripada Nakiću koji je djelovao kasnije. Prepisivač je najvjerojatnije imao pred sobom rukopisni ili tiskani tekst s punim kneževim imenom i kneževu ime u tekstu zamijenjeno je slovom N.

28. BONAVENTURA ABATINA, *Summularum tractatus*, [Accedit:] *Philosophia naturalis seu physica*, 20 x 14 cm [4+] 348 [+1] f. (rkp. 131).

131

1. Summularum tractatus ad subtilissimi mentem Ioannis Duns Scoti, item per Ar(istote)lis ad lucem deductus et nunc a reverendo Patre Bonaventura Abatina lectore generali in hoc venerabili conventu S. Didaci explicatus, etiam inceptus a nobis scribendi sub die x. mensis Ianuarii 1678, primus annus suae lectoriae. F. [4+] 1–170.

Incipit: [Titulus:] Proemium. [Textus:] Homines quo a pecudibus nat(ura) distinguit, pluries sermone discernit (!) quippe alterfacundis eloquitur verbis, [...]

Explicit: [nečitljivo].

*2. Quaestio ex lectore Mateo (!) a Messana,⁷³ *Quid requiritura ad universale logicum, et an det(ur)?* f. 171–174.*

3. Philosophia naturalis seu Physica. In 8 libros Aristotelis iuxta mentem Subtilissimi Doctoris edita a me fratre Bonaventura Abatina in conventu S. Didaci Neapolis lectore g(enerali) indigno, f. 179–346 [+2]. (rkp.131)

Incipit: Explicatis logicalibus, 8 libros agredimur exponendos, [...]

Explicit: [nečitljivo]

Rukopis je uvezan u pergamenu. Folijacija izvorna, i nepravilno provedena. Preskočena su četiri prva i posljednji list. Na prva tri lista i uz rubove teksta nalaze se različite zabilješke. Na nutarnjoj strani prve korice ime prepisivača ili vlasnika: »Fra Francesco Bavnich (?) di Bosna«. Na prednjoj strani posljednjeg

⁷³ Matheus a Messana, odnosno Matteo Moschella da S. Stefano, bio je lektor filozofije u samostanu sv. Didaka u Napulju. U Makarskoj su se sačuvala njegova predavanja Super Octo libros physicorum Aristotelis. Vršio je ugledne službe u franjevačkom redu. Bio je provincijal, generalni definitor, generalni vikar i general reda, a potom je imenovan za biskupa Cefalò na Siciliji. I.H. Sbaralea: *Supplementum et castigatio ad scriptores trium Ordinum S. Francisci IV, Romae, 1936, 277*; F. D'Andrea: *Repertorio bibliografico dei Frai Minori napoletani*, Napoli, 1973, 136; KAPITANOVIĆ: *Rukopisna i knjižna baština* 91.

lista bilješka: »Spectat ad usum Admodum Reverendi Patris Marci⁷⁴ Martinovich Lect(oris) Generalis«. A ispod toga drugom rukom: »Legere nimis difficile igitur non est opus tempus perdere«. – »Fratres Minores portant dolores et tandem recipiunt aeternos flores, et hoc sine mora vere dico omni hora«.

Literatura: V. Kapitanović, »Testi scotisti d'insegnamento filosofico-teologico nella Provincia del Santissimo Redentore in Croazia nei secoli XVII e XVIII«, *Antonianum*, 67 (1992), 250–251.

29. [FRANCIS PORTER],⁷⁵ *Comentarii in octo libros physicorum Aristotelis ad mentem doctoris subtilis Ioannis Duns Scoti sub Reverendo Patre Francisco Portero philosophiae lectore a me Fratre Antonio Mattheo in laudem Virginis immaculatae conceptae, hoc 1 Mai incepti A(nno) D(omini) 1668*, 19 x 12,5 cm. (rkp.138).

138

Incipit: Proemium. Ex asperioribus logicae spinis ad amena philosophiae vireta gradum facimus, authore quidem Aristotelem, ducem vero Doctorem Subtilem secuturi [...]

Explicit: [deest].

Rukopis je uvezan u pergamenu. Nema oznake folija ili stranica. Na prvom foliju nabrojena su skraćeno različita djela koja su vjerojatno služila pri sastavljanju rukopisa ili kao pomoćni tekstovi za učenje. Na kraju prve knjige (Liber I.) potpis fra **Aguštin Kapušvarac** pisan bosančicom. Uz naslov *Disputationes in librum secundum physicorum* označen datum »hac 16 Iunii 1668«.

30. *Libri quattuor physicorum Aristotelis ad mentem Subtilis*, [opus mutilum], 18 x 14 cm. 156 f. (rkp. 146).

146

31. *Fisica*, 18. st. 68 str, 17 x 11,5 cm. (rkp. 149).

149

Rukopis na talijanskom jeziku

⁷⁴ U članku »Testi scotisti«, 251, slova *rc* pročitao sam kao *n* pa sam ime razriješio genitivom *Ma(ria)ni*. Jednako je pročitao i Bezina, *Rukopisna baština*, 131. No očito se radi o Marku Martinoviću koji je bio lektor filozofije u Šibeniku 1727/28 – 1729/30. God. 1728. prijavio se skupa s fra Andrijom Kačićem Miošićem, fra Franom Bašićem i Pavlom Jajčaninom (sva trojica su predavala u Šibeniku) na natječaj za katedru bogoslovlja u Budimu, odnosno u Osijeku, a kasnije se s njima natjecao u Veneciji na natječaju koji je priredila uprava reda. Usp. F. E. HOŠKO: »Dvije osječke visoke škole«, 161–162; J. SOLDI: »Samostan sv. Lovre u Šibeniku«, *Kačić*, 1 (1967), 75.

⁷⁵ Francis Porter (Kingston, 1622 – Roma 7. IV. 1702). Studirao je u Rimu u Kolegiju sv. Izidora i kasnije predavao filozofiju i teologiju. Prema jednoj ispravi datiranoj 6. X. 1690. bio je teolog i povjesničar prognanog engleskog kralja Jakova II. Vidi o njemu A. TEETAERT: Porter, François, *Dictionnaire de theologie Catholique*, XII, Paris, 1935, 2598; I. H. SBARALEA: *Supplementum et castigatio ad scriptores trium Ordinum S. Francisci* IV, Romae, 1936, 233; L. CEYSSENS: François Porter, Franciscain Irlandais à Rome (1632–1702), *Miscelanea Melchor de Pobladora I*, Rome, 1964, 387–419; C. GIBLIN: Porter Francis, *New catholic encyclopedia* XI, Palatine, III. 1981.

Početne riječi (»incipit«) tekstova

(Prvi broj se odnosi na redosljed u tekstu, a broj u zagradama na signaturu)

A cog(nitio)ne ter(mi)nor(um) incipiendum esse, 18.2. (89)

A philosophia rationali nimirum a logica Deo Dante venimus, 17.1 (85)

Ad maiorem Dei, Virginisque Matris sine labe conceptae gloriam, 23 (108)

Anatoma est apud medicos artificiosa partium sectio, 4/III, 2 (33)

Celebris quidem materia in praesentiarum pertractanda 8.2 (54)

Cum anima sit id quo vivimus, 16.4 (82)

Cum sit notum apud omnes Logicae professores, 15.2 (80)

Dignissimam part[icular]em (?) philosophiae partem agredimur, 16.4 (82)

Duplici vocabulo comuniter haec facultas appellari solet, 4/I (30)

Eam ingredimur Phisycae partem, quae naturam corpoream contemplet, 4/II (31)

En agredimur iuvenes candidissimi, 20 (92)

Ethica sive Moralis, ut patet a greca voce (ἠθικός) e morum scientia, 1 (12)

Ex asperioribus logicae spinis ad amena philosophiae vireta, 29 (138)

Explicatis Summulis magistri Petri Hispani, 11 (70)

Frigente iam coelo hora est iam nos surgere de somno, 26.1 (121)

Habita sufficienti notitia eorum que requiruntur, 18.3. (89)

Homines quo a pecudibus nat(ura) distinguit, 28 (131)

Indefesso studio ac labore, 18.4. (89)

Inscriptio librorum istorum desumitur, 17.2 (85)

Intellectus operationes solum tres sunt, 18.1. (89)

Magnum proemium, magnum malum, 19 (91)

Metaphysica sicuti caeteras philosophiae partes dignitate superat, 14.4 (79)

Meteora sunt quedam mixta imperfecta, 4/III, 1 (33)

Nota 1. quod obiectum alicuius scientiae est illud, 24 (110)

Philosophia quae ab Adamo ad posteros perperisse, 26.2 (121)

Philosophicas disciplinas vobis optime spei iuvenes traditurus, 3 (25)

Physica nominis sui etymon a greco vocabulo physis, 10/III (61)

Postquam egit Philosophus de libris de physico auditu, 14.1 (79)

Postquam in logica parva sive in summulis, 21 (104)

Postquam in logicis praeceptis, quaestionibus explicandis, 6 (47)

Postquam praecipua magisque necessaria principia, 3.3.3 (25)

- Postquam Princeps philosophorum egit in Physycis de natura corporis, 14.3 (79)
 Praemissa logica critica traditisque in ea regulis, 10/II (60)
 Profecturi rerum philosophicarum in regionem longinquam, 7 (51)
 Quam Pilato astronomia, aliis plerisque veterum, 4/III, 3 (33)
 Quamvis magnis, multis et apidicis laboribus 13 (75)
 Quoniam physicae sicuti cujuslibet alterius rei, 3.1 (25)
 Quoniam tam perexiguus est vitae nostrae cursus, 3.2 (25)
 Regnum quodam est philosophia Serenissime Princeps, 27 (126)
 Relictis arduis campisque spinosis peragratis ubi diu detenti fuimus, 25 (111)
 Rerum difficilium cognitio, 16.1 (82)
 Scientiarum nobilitatem ab ipsarum obiectis investigandam esse, 14.2 (79)
 Si quid pulchrum, si quid iucundum, si quid proficuum est, 3.3.2 (25)
 Si, ut par est, auditores humanissii nativam nostram scrutinemur sortem, 5 (43)
 Spinosis explanatis difficultatibus, 16.3 (82)
 Studeo brevitati ideo preferi non licet, 8.1 (54)
 Tametsi in tota universitate hisce precipuae temporibus, 16.2 (82)
 Traditis, explicatis, absolutisque iis, quantum viribus pares fuerimus, 2 (24)
 Triplex in genere datur rerum cognitio, 10/I (59).
 Usque modo quasi immersi in m(ateri)a de rebus naturalibus, 18.5. (89)
 Utilissimum Tractatum inter omnes agredimur, 18.6. (89)
 Vera sapientia in coelis invenitur, 15.1 (80)

Predavači filozofije u Šibeniku

1711. Ante Bašić⁷⁶
 1717. Ante Marković
 1718. Ante Marković⁷⁷
 1719. Ante Marković⁷⁸
 1725. Mihovil Gulin
 1727. Marko Martinović⁷⁹
 1728. Marko Martinović⁸⁰
 1729. Marko Martinović⁸¹
 1730. Marko Martinović⁸²
 1731. Bonaventura Benić⁸³
 1732. –⁸⁴
 1733. Ivan Turić⁸⁵
 1734. Ivan Turić⁸⁶
 1735. Ivan Turić⁸⁷
 1736. Jeronim Romčević⁸⁸
 1737. Grgur Despotović⁸⁹
 1738. Grgur Despotović⁹⁰
 1739. Grgur Despot⁹¹
 1742. Grgur Despot⁹²
 1743. [Paškal Buhovac⁹³]
 1744. Paškal Buhovac⁹⁴
 1745. Paškal Buhovac⁹⁵
 1746. Josip Radman⁹⁶
 1747. Josip Radman⁹⁷
 1748. Josip Radmanović⁹⁸
 1749. –
 1750. –
 1751.–1752. nedostaju spisi
 1753. –
 1754. –
 1755. Mihovil Bilušić⁹⁹
 1756. Mihovil Bilušić¹⁰⁰

⁷⁶ Liber archivalis, 82.⁷⁷ Liber archivalis, 119.⁷⁸ Liber archivalis, 124.⁷⁹ Liber archivalis, 196.⁸⁰ Liber archivalis, 205⁸¹ Liber archivalis, 212⁸² Liber archivalis, 220.⁸³ Liber archivalis, 225.⁸⁴ U daljnjem popisu crtica označava da se u aktima ne spominje lektor filozofije.⁸⁵ Premda u Liber archivalis, 236 prepisivač izvještava da nije mogao pronaći tko je tada bio lektor, iz zaostroškog rukopisa *Disputationes* saznajemo da je bio Turić. KAPITANOVIĆ, *Rukopisna baština*, 68, b. 11.⁸⁶ Liber archivalis, 249.⁸⁷ Liber archivalis, 301⁸⁸ Liber archivalis, 304⁸⁹ Liber archivalis, 308

⁹⁰ Liber archivalis, 321⁹¹ Liber archivalis, 327⁹² Liber archivalis, 344⁹³ Čini se da je imenovan 22. VII. 1742. Usp. AFPS, S/9, f. 18v.⁹⁴ Liber archivalis, 366⁹⁵ Liber archivalis, 373⁹⁶ Liber archivalis, 376⁹⁷ Liber archivalis, 380⁹⁸ Liber archivalis, 385⁹⁹ Liber archivalis, 438¹⁰⁰ Liber archivalis, 447

1759. –
 1760.–1763. Nedostaju spisi
 1763. –
 1765. Grgur Fontana¹⁰¹
 1766. Andrija Ivičević¹⁰²
 1767. Andrija Ivičević¹⁰³
 1768. Andrija Ivičević¹⁰⁴
 1770. [Jeronim Gudelj]¹⁰⁵
 1771. Jeronim Gudelj¹⁰⁶
 1772. Jeronim Gudelj¹⁰⁷
 1779. Josip Glunčević
 1780. Josip Glunčević
 1781. Josip Glunčević
 1782. Josip Glunčević¹⁰⁸
 1785. Marko Bašić¹⁰⁹
 1786. Marko Bašić¹¹⁰
 1787. Marko Bašić¹¹¹
 1788. Ivan Kačić Peko¹¹²
 1789. Ivan Kačić Peko¹¹³
 1790. Ivan Kačić Peko¹¹⁴
 1791. Ivan Kačić Peko
 1791. Karlo Matić¹¹⁵
 1793. Karlo Matić¹¹⁶
 1795. Šimun Rebić¹¹⁷
 1796. Šimun Rebić¹¹⁸
 1797. Šimun Rebić¹¹⁹
 1798. Šimun Rebić¹²⁰
 1799. Franjo Santi¹²¹
 1801. Franjo Santi¹²²
 1802. –
 1804. –
 1807. Marko Bašić¹²³
 1808. Franjo Perić¹²⁴
 1814. –
 1816. Franjo Belamarić¹²⁵
 1817. –

¹⁰¹ Liber archivalis, 518

¹⁰² Liber archivalis, 524

¹⁰³ Liber archivalis, 537

¹⁰⁴ Liber archivalis, 548

¹⁰⁵ U proljeće 1771. nalazio se u Šibeniku kao lektor usp. AFPS, S/15, f. 158r.

¹⁰⁶ Liber archivalis, 578

¹⁰⁷ Liber archivalis, 592

¹⁰⁸ Arhiv Franjevačke provincije Split, S/21, f. 10^v. Nakon Glunčevićeva promaknuća za generalnog lektora nije određen odmah profesor filozofije, već je u akte upisano da će se providjeti (S/20, f. 6^v). Profesor nije naveden ni u aktima 1784. i 1785. AFPS, S/20 f. 88^v i 149v; S/21, f. 1188^v.

¹⁰⁹ BEZINA: *Studij filozofije*, 54 i 97.

¹¹⁰ AFPS, S/22 f. 11^v.

¹¹¹ AFPS, S/22 f. 47^v.

¹¹² AFPS, S/22 f. 95v.

¹¹³ AFPS, S/25 f. 25r.

¹¹⁴ AFPS, S/25 f. 79r.

¹¹⁵ AFPS, S/26, f 14r; Šibenik, rkp. 43.

¹¹⁶ AFPS, S/26, f 58v.

¹¹⁷ V. KAPITANOVIĆ: »Fra Šimun Rebić u procjepu između cara Franje i Napoleona«, *Grad na gori*, 3 (1981) br. 2 (6) str. 17.

¹¹⁸ KAPITANOVIĆ: »Fra Šimun Rebić«, 17.

¹¹⁹ AFPS, S/28, f 57r.

¹²⁰ AFPS, S/29, f 11r.

¹²¹ AFPS, S/29, f 56r.

¹²² AFPS, S/30, f 19v.

¹²³ AFPS, S/33, f 44v.

¹²⁴ AFPS, S/34, f 19r.

¹²⁵ AFPS, S/35, f 45v.

RUKOPISNI PRIRUČNICI FRANJEVAČKOG FILOZOFSKOG UČILIŠTA U ŠIBENIKU (1699–1825)

Sažetak

Brojni filozofski rukopisi u franjevačkoj knjižnici sv. Lovre u Šibeniku najvećim su dijelom plod djelatnosti filozofskog učilišta koje je uz prekide djelovalo od 1699. do 1911. Neke su filozofske tekstove pisali, osobno, učilišni profesori kao pomagalo za predavanja. Druge su tekstove prepisivali studenti iz profesorskih predložaka, a neke su tekstove studenti hvatali u pero za vrijeme predavanja. Manji dio rukopisa donijeli su profesori tog učilišta iz inozemstva, gdje su nekada bili na studijima, i ti rukopisi predstavljaju spojnicu s tadašnjim zapadnim svijetom.

Uz bogati fond filozofskih djela sačuvanih u samostanskoj knjižnici rukopisi dokumentiraju ne samo razinu filozofskog obrazovanja na tom učilištu već i odražavaju način razmišljanja na širokom hrvatskom području dokle je dopirao utjecaj tog učilišta.

Po svojoj vrijednosti čini mi se da, među tim rukopisima, svakako treba upozoriti na nedavno otkriveno, i još uvijek neproučeno djelo, poznatog irskog franjevca Francisa Portera (1632–1702), teologa i povjesničara prognanog engleskog kralja Jakova II. *Comentarii in octo libros physicorum Aristotelis* iz 1668. godine, a od hrvatskih pisaca na rukopise Jeronima Filipovića i Pavla Bujasa.

THE MANUSCRIPT MANUALS OF THE FRANCISCAN PHILOSOPHICAL STUDY IN ŠIBENIK (1699–1825)

Summary

The numerous philosophical manuscripts at the Franciscan Library of St. Lawrence in Šibenik are to a better part the results of the Philosophical Institute's activity which, with interruptions, lasted from 1699 to 1911. Some of the philosophical texts were written by the professors themselves, as teaching aids. Some of these texts were copied by the students, and other texts are notes that the students made during lectures. Some of the manuscripts were brought from abroad by the professors, where they had studied themselves, and these manuscripts represent the link with the then Western world.

The philosophical works and the manuscripts, kept at the monastery library, document the level of the philosophical education at the Institute and illustrate the way of thinking in wide Croatian areas influenced by it.

I believe that among these manuscripts special attention should be paid to the recently discovered, but not yet examined work by the Irish Franciscan Francis Porter (1632–1702), a theologian and the historian of the exiled English king James II, entitled *Comentarii in octo libros physicorum Aristotelis ad mentem doctoris subtilis Ioannis Duns Scoti*, from 1668, and to the manuscripts written by Croat authors Jeronim Filipović and Pavao Bujasa.